

TABÁK ANDRÁS

Karácsonyi ének

MAGVETŐ KIADÓ

BUDAPEST

rakéta regénytár

Sorozatszerkesztő Kardos György

© Tabák András, 1984

„– Ki az? – szólta ki anyu az éles, hosszú csöngetésre.

– Én vagyok, nagyságos asszony. A szomszédjuk.

Felismertük a hangjáról, anyu mégis hangosan rákérdezett: – ön az, százados úr?

Ily módon figyelmeztette aput. S mögöttem máris kitárult az ebédlőajtó, hallottam, amint a sötétben apu eloson mellettünk, és nesztelenül benyit a fürdőszobába.

Lejátszódott a szokásos jelenet. Anyu mérgeződött, szidott az elhányt kulcsosomó miatt, én pedig, mint ilyenkor rendszeren, izgalmamban igazi könnyeket sírtam.

Noel bácsi egyenruhában volt, de hajadonfőtt.

összecepta a bokáját, és meghajolt.

– Elnézést kérek a késői zavarásért, nagyságos asszony! De úgy gondoltam, szomszédok vagyunk, illik végre levizitálnom. A kislegénynek – mosolygott rám – amúgy is megígértem, hogy egyszer majd elbeszélgetünk.

– Fáradjon beljebb, százados úr – invitálta kedvesen anyu. – Egy teával megkínálhatom? – kérdezte már odabent. – Valódi, békebeli tea.

– Ó, egy igazi, jó teának már az illatát is elfeledtem! – nevetett a bácsi, s újból meghajolt, köszönettel elfogadta, miközben levette bepárásodott szemüvegét, és egy puha bőrdarabkával megtörölgette.

Nem, gondoltam ismét, nem látszik se gonosznak, se félelmesnek...”

Letölthető:

[\[PDF formátumban \]](#) [\[EPUB formátumban \]](#)

Budapest. Karácsony. 1944.

Hozsanna néked! Szent Karácsony!

Babits

1.

Nem sokkal karácsony előtt – épp ezüstvasárnap, amikor leesett az első hó – beköltözött a szomszédunkba egy csendőr százados. A szomszéd lakás már jó darab ideje lakatlan volt. Töpörödött, csöndes kis öregasszony élt benne azelőtt, akit szinte soha nem láttunk. Nyáron ő is átment a sárgacsillagos házba. Azóta leragasztva, lepecsételve állt az ajtaja.

A százados bőröndjeit két katona cipelte a lifttől, ő maga cigarettázva haladt mögöttük. Sovány, szemüveges ember volt, ráncos arcú, s mert sapkáját a kezében tartotta, azt is láttam, hogy a haja őszes, és a homloka felett kopaszodik.

Kint álldogáltam a körfolyosón, a havazást bámultam. Eljött mellettem, és rám mosolygott. Feltűnt, hogy az ajka keskeny, szinte vértelen, s hogy az orra, melyet pirosra csípett a hideg, mulatságosan hegyes és előreugró. Korántsem látszott ijesztőnek vagy gonosznak, olyan embernek, akitől különösebben félni kell, pedig anyu erre készített fel, hiszen tudtunk a jöttéről: Pintér bácsi, a házfelügyelő közölte velünk

néhány napja az óvóhelyen, kihasználva egy alkalmas pillanatot, amikor senki se volt a közelünkben. Nem, állapítottam meg magamban, ez a bácsi semmiben sem hasonlít a többi csendőrökre. Mert ahány csendőrt csak láttam (s újabban egyre többet láthattam az utcákon), mind goromba arcú volt, vastag baj szű, a beszédjük meg úgy recsegett-csikorgott, hogy bármit mondtak is, csak a hangjuktól menten félelem szállta meg az embert.

Ez a bácsi csendesen, szinte hízelkedve mondta: – Szervusz, kislegény! Hát szomszédok leszünk? Üdvözlöm a szüléidét, fiacskám.

– Csókolom! – köszöntem én is, ám ahogy kellett, rögtön lehajtottam a 8 fejemet. – Nekem csak mamám van, bácsi. Az apukám meghalt.

Odapillantott az ajtónkon sárgálló réztáblára, amelyen ez állt: *Bágyi Balácsi Magdolna*, és felsóhajtott.

– Ó, te szegényke!... – s hűvös, valószínűtlenül hosszú ujjával megcirógatta az arcomat. – Hány éves vagy, mondd?

– Hat – feleltem, és fontosnak tartottam hozzábiggyeszteni: – Hat múltam.

– Ez igen – mosolygott rám újból –, már el is múltál! Derék! Ne felejtsd el, kérlek, a kézcsókomat átadni édesanyádnak.

Bólintottam, hogy semmi szín alatt el nem felejttem, s titokban roppant tetszett, hogy ilyen komolyan beszél velem; úgy, akár egy felnőtellel.

Káldy testvér, a házparancsnok jött a gangon, a hátsó lépcsőház felől, a fekete egyenruhájában, lakkcsizmájában, mögötte meg Pintér bácsi, fején elmaradhatatlan sofőrsapkájában, valami szivarvéget rágszálva szokása szerint, és kezében a lakáskulcsot csörgette. Káldy testvér összevágta csizmája sarkát, hogy csak úgy csattant, és előredőlt felsőtesttel, magasra lendített karral azt harsogta: – Kitartás! Jelentkezem, százados testvér!

Pintér bácsi kiköpte a bagót a szájából, és barátságtalanul rám mordult. – Mit ténferegsz itt, vakarcs? Eridj haza, mert lefagy a fütyülőd!

Szerettem volna hasba rúgni, hogy így megszegyenít, és éppen ez előtt a bácsi előtt, de az csak mosolygott.

– Sebaj, kisöreg! – mondta vigasztalón, s újra megcirógatta az arcomat.

– Majd elbeszélgetünk legközelebb.

Azzal mindannyian bementek a lakásba.

Apu udvari szobánk függönye mögül nézte végig a felvonulást. Cigarettazott, egykedvűen vonogatta a vállát.

– Ez se lesz sokáig a szomszédunk.

– Újabban nagyon sokat szívott. És furán, a markába rejtve tartotta a cigarettát. A munkatáborban szokta meg így, árulta el egyszer, ahol csak titokban gyújthatott rá. – Legfeljebb újévig – fűzte hozzá –, addig meg már féllábon is kihúzzuk.

Anyu lemondó kis fintort vágott, de nem vitatkozott velem.

– Kellemesebb szomszédot is el tudnék éppen képzelni – mindössze ennyit mondott.

Tudtam, ő nemigen hisz apu újévi reménykedésében, s nagyon is attól tart, hogy a bátyjának lesz igaza, aki több hetes, hosszú ostromot jósolt, és hát Elek bácsi csak-csak jobban ért hozzá, gondoltam, hiszen katona, méghozzá alezredes, ha már nagyon régóta nem láttam is az egyenruhájában, amit persze borzasztóan sajnáltam. „Lehetetlen – magyarázta épp a napokban apunak –, merő képtelenség, hogy menetből indítsák meg a támadást! Nem fognak fejfel rohanni a falnak...” S olyasmiket mondott, hogy leharcolt

csapatok, elnyúlt utánpótlásvonalak, meg hogy feltöltött *eszes* hadosztályok, jól tagolt, nagy mélységű védelem, amelyekből nem sokat értettem, csupán annyit, hogy messze, nagyon messze még az orosz támadás kezdete. „Átkarolják és blokádnak alá veszik a várost – bizonygatta keresztapa –, friss hadosztályokat dobnak át ide, amelyeket még föl kell készíteniük az ostromra és csatarendbe kell állítaniuk. Csak azután kezdhetik meg az ostrom tüzérségi előkészítését. Ez pedig még legalább hat hét, ha ugyan nem több...” „De hisz addig valamennyien elpusztulunk” – suttogta anyu valahonnan a szoba mélyéről, a félhomályból, talán a kályha mellől. Keresztapa kedvetlenül nevetett. „Tudom, Magdus, kegyetlen dolog ez, de szembe kell néznünk vele. A maguk szempontjából egyébként tökéletesen igazuk van. Egyszer már, valamikor november elején, megpróbálták, hogy menetből törjenek be a városba. Nem sikerült, elakadt a támadásuk. És kötve hiszem, hogy még egyszer ilyesmivel kísérleteznének. Ugyan miért véreztetnék el fölösleges utcai harcokban a katonáikat, amikor szétbombázzhatják, kiéheztethetik, porrá ágyúzzhatják ezt a várost, amíg csak meg nem adja magát?” Ám mondhatott bármit, apu mindegyre a fejét rázta. „Nem, nem – hajtogatta –, tévedsz, Elek! Újévkor bent lesznek a városban, talán már itt a Körúton. Érzem, tudom... biztos vagyok benne!” „Érzed, tudod... biztos vagy benne! – keresztapát hirtelen elöntötte az ingerültség. – Holott csak konok vagy, és áltatod magad! Értsd már meg végre-
valahára: ez a város most egy hatalmas erőd! Csak a pesti oldalon ötezer háztömböt kellene elfoglalni. Mit gondolsz úgy mégis... egyik napról a másikra sikerülhet ez? Mire való, mondd, csökönyösen illúziókban ringatóznod?” Megint össze fognak veszni, gondoltam búsan, s már baktattam is át, minden felszólítás nélkül, a másik szobába. Mert mindig oda zavarnak be, ha összekapnak valamin. És minden alkalom – mai összekapnak, valahányszor csak keresztapa látogatóba jön. Márpedig szinte mindennap megfordul nálunk, amióta apu megszökött és itthon bujkál...

– Milyen igaza volt Eleknek! – jegyezte meg most anyu. – Mennyire igaza, amikor egyre csak unszolt minket: egyetlen napot se késsünk azzal a bűvőhellyel!

Ott álltunk mindhárman a függöny mögött, s figyeltük, amint új szomszédunk éppen kikíséri a gangra Káldy testvért, aki nagy bokacsattogatások és karlendítések közepette búcsúzkodott tőle, majd szokott döngő lépteivel eldübörgött. A százados cigarettára gyújtott, kis ideig ő is a havazást nézte, aztán végigpillantott a folyosó hosszán, s láttuk, hogy a tekintete megakad és elidőzik az ablakunkon.

– Gondolod, hogy át fog jönni? – kérdezte apu.

– Nem tudom – felelte alig mozduló szájjal anyu, és az arca dermedtté vált aggodalmában. – De mától kezdve óvatosabbaknak kell lennünk. Még annál is óvatosabbaknak, mint eddig voltunk.

2.

Még aznap este, közvetlenül az elsötétítés után, Pintér bácsi szerét ejtette, hogy víz vezeték-javítás ürügyén feljöjjön hozzánk. Legalább olyan nyugtalannak látszott, amilyennek anyu.

– Vigyázzanak, nagyon-nagyon vigyázzanak! – hajtogatta, és szokása szerint egy szivaracsonkot rágcsált. – Ezentúl állandóan résen kell lenniük. Ritka egy komisz fráter ez a százados!

Pintér bácsi természetesen tudott apu bujkálásáról, hiszen akkor éjszaka, amikor hazatért, ő eresztette be a kapun, és ezermester lévén, ő készítette el a rejtkehelyét is. Apu feltétlenül megbízott benne. „Hajlíthatatlan öreg szoci – mondogatta –, sosem

árulna el.” Ebben magam is biztos voltam, noha sejtelmem se volt róla, mit is jelenthet az a szó: *szoci*. Bálványoztam Pintér bácsit csakúgy, mint az összes többi gyerek a házban, talán azért, mert aligha akadt olyan mesterség a világon, amelyikhez ne konyított volna, vagy talán azért, mert mindig morcos volt, és zord, s neki aztán nem kellett kiállnia az udvar közepére a porolóhoz, és ordítóznia föl az emeletekre, hogy „abbahagyni, büdös kölykök, azonnal abbahagyni a rajcsúrozást, ez úri ház”, ahogy nagydarab, kövér felesége tette; ó, nem, neki csak meg kellett jelennie a házmesterlakás ajtajában, szája sarkában a füstölgő, messze búzló szivarjával, csak oda kellett állnia a küszöbre, és horkantania kellett egyet: „na, csend lesz ott fönn, he?” – s mi máris kezessé juhászodtunk, és kullogtunk bűnbánó képpel haza.

Ezúttal azonban csodálkoztam rajta, és mi tagadás, titokban csalódást éreztem. Hát félne ettől a századostól? Alig hihettem. Bátorabb és gorombább embernek ismertem annál, semhogy bárkitől megijedne. Hiszen még Káldy testvértől se gyullad be, hiába is parádézik az naphosszat a fekete egyenruhájában meg a tükörfényesre suvickolt csizmájában, örökösen a pisztolyát lóbálva; épp a minap, az egész ház füle hallatára, úgy leteremtette az udvar kellős közepén az untalan parancsolgatásai miatt, hogy Káldy testvér csak a száját tátogatta, s végül úgy elkotródott, mintha forró vízzel loccsantották volna nyakon. Pedig Káldy testvértől szinte mindenki fél a házban, s aki csak összetalálkozik vele, széles mosollyal, nagy karlengetéssel üdvözlí. Egyedül Pintér bácsi az, aki a kisujját se mozdítja. Sőt egyáltalán nem is köszön neki. Néha meg, amúgy véletlenül, éppen akkor támad kedve egy-egy jókorát sercinteni, amikor megpillantja. Figyelmeztette is nemrég az óvóhelyen Pelikán bácsi, az ezüstös fejű, öreg zenetanár, bizony aggodalmaskodva figyelmeztette, hogy nem valami okos dolog úton-útfélen ujjat húznia Káldy testvérral, mert felette könnyen megütheti a bokáját, de Pintér bácsi csak rágta a szivarcsontját, és a vállát vonogatta. „Nekem átkozottul rossz a nevelésem, Pelikán úr – vetette oda mogorván. – Ennyi az egész!” – Azzal még hozzá is tett valami olyan csúnyát, hogy aki csak hallotta, belepirult.

Mindez még nagyszerűbbé emelte őt a szememben, s bármennyire fájt is, készségesen megbocsátottam neki, hogy barátságtalanul és lenézően bánik velem, hol *vakarcsnak* vagy *töpörtyűnek*, hol *kis tökfeknek* címezgetve, nem is szólván örökös csúfolkodásáról, amelyet soha el nem mulasztana, valahányszor csak megpillant: „Na mi van, öcsipöcsi? Hogy ityeg a fityeg?” Ilyenkor ugyan első mérgemben legszívesebben sírva fakadnék, de aztán rájövök, hogy mégiscsak valami megkülönböztetett figyelem ez tőle, akkora megtiszteltetés, amilyenben egyetlen más gyereket sem részesít a házban. Róluk ugyanis tudomást sem vesz, rájuk se hederít, egyszerűen keresztülnéz rajtuk, mintha a világon se volnának – azok pedig, jól tudom, a legjobb játékaikat boldogan odaadnák azért, hogy Pintér bácsi legalább csak egyszer levakarcsozza vagy leöcsipöcsizze őket.

De most mélységes csalódást éreztem. Kiábrándító volt látnom, hogy igenis fél. Hogy titkolni sem próbálja, mennyire fél az új szomszédunktól. Ráadásul nem is értettem félelme okát. Én mindenesetre egészen másnak találtam a százados bácsit, mint amilyenek lefestette.

Még elmenőben, az előszobában is kettőzött óvatosságra intette anyut, és gondterhelten pillantott rá.

– Valahogy kutya rossz előérzetem van – dörmögte. – Szinte mérget mernék venni rá, hogy már holnap beállít magukhoz szaglászni.

Amikor visszamentünk a szobába, megráztam a fejem.

– Pintér bácsi nem mondott igazat – jelentettem ki elszántan. – Az a százados nem komisz, és nem kell félni tőle. Nagyon is kedves bácsi. Én már beszélgettem vele.

Apu meglepetten kapta rám a tekintetét, de nem szólt, anyunak azonban a lélegzete is elakadt.

– Mit mondasz? – kérdezte aztán lassan. – Te beszélgettél velem? Hát nem abban állapodtunk meg, hogy idegenekkel nem beszélgetsz?

– Ezzel a bácsival máskor is fogok beszélgetni – mondtam dacosan. – Tudom, hogy jó ember. Pintér bácsi meg csak hazudozik, mert fél tőle. De én nem félek.

Hirtelen odalépett hozzám, és lekent egy akkora pofont, hogy belecsendült a fülem.

– Megörültél! – kiáltott fel apu, és odaugrott elé, lefogta a kezét. – Miért tetted ezt? Hogy tehetted?

De anyu csak lihegett, s halálsápadtan, magából kikelve egyre csak engem nézett, a szeme pedig úgy sütött, úgy parázslott, hogy a hátamon futkosni kezdett tőle a hideg, és nemhogy sírni, de mukkanni se mertem, bármint égett is az arcom a nyaklevestől.

– Te kis hülye! – suttogta megbicsakló hangon. – Nyavalyás, szerencsétlen kis hülye... – s hirtelen kezébe temette az arcát, felzokogott, és kirohant a szobából.

Apu fölemelt a földről, a térdére ültetett, és megcsókolta az égő foltot az arcomon. Aztán a mutatóujjával kis köröcskéket kezdett rajzolni rá.

– Semmi baj – mondta vigasztalóan –, végül is nem történt semmi. De azt meg kell ígéred, hogy máskor nem teszel ilyet. Veszélyes dolog ám efféle... bácsikkal szóba elegyednie egy kisfiúnak, akire ekkora titkot bíztak, és aki a titkot ilyen hűségesen megőrizte eddig.

Hálásan pillantottam rá, annyira jólesett.

– De tényleg, apu... – motyogtam. – Hidd el, apu, ez a bácsi tényleg kedves és barátságos, nem kell félni tőle...

Figyelmesen nézett rám.

– Ugye, tudod – kérdezte –, hogy engem csendőrök vittek el, s hogy megszöknöm is tőlük kellett.

Intettem, hogy tudom, persze hogy tudom, hogyne tudnám, mégis egyre csak erősködtem. – De ez a bácsi nem olyan, mint a többi csendőr. Ez nem gonosz. Biztos, hogy nem! És nem is goromba meg kiabálós... Jó csendőr talán nincs?

– Nincs – mondta apu szelíden. – Nincs jó csendőr. Főleg most nincs. Ez a te bácsid ráadásul tábori csendőr. A tábori csendőröknek pedig az a dolguk, hogy elfogják vagy egyenest agyonlőjék a menekülőket, a búj kálókat meg a szökevényeket. Semmivel sem jobbak a nyilasoknál, így hát ez a bácsi, aki se nem goromba, se nem kiabálós, és akit egyáltalán nem találsz gonosznak, ha megtudná, hogy itt bujkálok, éppen úgy elfogna és elvitetne engem, mint azok, akik gorombák, kiabálósak, és akiket te is gonosznak tartasz.

Döbbsen hallgattam. Egyszerre kiszáradt a szám, összeszűkült a torkom, mert hirtelen felidéződött bennem valartu, amit azóta is mindenáron el akartam felejteni.

Néhány hete – akkor, amikor apu még nem szökött haza –, egyik délután anyuval a Belvárosban csatangoltunk. Váratlanul felüvöltöttek a szirénák. Nem tudom, miért, de vijjogásuk valahogy ijesztőbbnek hatott, mint máskor. Talán mert világos nappal volt, talán mert idegen helyen jártunk. A szűk utca pillanatok alatt felbolydult. Egyszerre mindenki szaladni, rohanni kezdett. Nagy csattanással lehúztak egy boltredőnyt, fülsiketítő dörgéssel motorkerékpár száguldott el. A kapualjak – megannyi tátott, sötét száj – mohón nyelték magukba az embereket.

Anyu ölbe kapott, mi is beszaladtunk a legközelebbi kapun. A kapualjban két rendőr meg egy ragyás arcú nyilas katona ácsorgott. A nyilas katona övéről csíkos

kézigránátok fityegtek le, mellén kis puska himbálódzott: géppisztoly. Ő mutatta meg az óvóhelyet.

Az óvóhelyet még a mienkénél is rosszabbul világították meg, néhány gyertya pislákolts csupán. Az orromat fülledt, dohos szag facsarta; úgy rémlett, a nyirkos, sötét pince zsúfolva van emberekkel. Egy ládán ültünk, lélegzet-visszafojtva hallgattuk a fenti dörrenéseket, szorongva simultam anyuhoz. Ő magához szorított, a fejemet simogatta – éreztem, milyen szaporán dobog a szíve.

A pincében fojtott csend volt. Időnként megszólalt egy fölényes, mély hang, talán a légóparancsnoké: „Semmi vész! Ne izguljunk, emberek. Egykettőre visszakergetik őket a mieink.”

Ám a bombák mindegyre potyogtak, néha egészen közélről hallatszott egy-egy robbanás. A pince falai megrázkódtak, vakolat hullott a boltívekről. Szünni nem akaró légítámadás volt.

És akkor kintről léptek hallatszottak.

Sok-sok csizmás láb dobogott le a lépcsőn. Csikorogva kitarult a páncélajtó, és fekete egyenruhások tódultak be rajta.

Mindegyikük kezében zseblámpa villant fel. „Nyugalom, testvérek! Igazoltatunk...” – kiáltotta egy erős hang.

A pincében zsongás támadt, tompa, nyugtalan zshivaj.

Megijedtem. Jobban, mint a fenti dörgéstől, a becsapódó bombák robbanásától. Anyu karjába kapaszkodtam, nem mertem mukkanni se.

Az elemlámpák ide-oda cikáztak a sötétben, pászmájukban arcok villantak fel, lázasan keresgélő kezek, riadt tekintetek. El kéne bújni, gondoltam, belebújni gyorsan a ládába, amin ülünk...

Anyu is kapkodva kotorászott a retiküljében. „Ne félj, ne félj – suttogetta –, semmi félnivalónk... – de szaporán és nehezen lélegzett, s tudtam, legalább annyira fél ő is, mint ahogy én.

Egyszer csak, akárha a földből nőtt volna ki, egy nyilas katona termett előttünk. A rávetődő gyertyafényben felismertem: a ragyás arcú, aki a kapuban állt, és megmutatta nekünk az óvóhelyet. Erős fényű zseblámpát tartott a kezében, az arcunkba világított. A szemem káprázni kezdett, de úgy is jól láttam, hogy szúrós gyanakvón végigfűrész bennünket, miközben a tenyerét szótlanul nyújtja a papírokért.

Fél szemét lehunyva betűzgette, s újra meg újra az arcunkba kémlelt. Ujjai közt zörgött a papiros, én pedig hirtelen arra gondoltam, mégiscsak igaza van anyunak is, keresztapának is abban, amire állandóan figyelmeztettek: a nyilasoktól félni kell, szörnyen félni – mert az igazat megvallva, jómagam inkább mulatságosnak tartottam őket. Főleg akkor, amikor masíroznak az utcán, és vezényszóra a magasba dobják a karjukat és nagy hangon kurjantják: kitarás! kitarás! És őszintén szólva, a házbeli Káldy bácsi is inkább bolondosnak látszik, semmint félelmetesnek, amint mindig trappogva jár-ke, kidüllesztett mellel, magasra emelt fejjel, mint valami kakas, és boldog-boldogtalant karlendítéssel üdvözl meg testvérnek szólít. De akkor ott, a pincében megértettem, hogy valóban félni kell tőlük. Félni a tekintetüktől, a fenyegető némaságuktól, a mellükön lógó géppisztolytól, amelyen a kezüket pihentetik, de még a zseblámpájuktól is félni kell, ahogy éles-könyörtelen fénnel az ember arcába vág, meg . attól is, ahogy az igazolványpapírok zizegnek az ujjai között.

A fény ismét rám villant és elvakított, de aztán továbbsiklott rólam. „Látod – súgta a fülembé elfúló hangon anyu –, nincs semmi... semmi baj...”

De akkor valami megfoghatatlan dolog történt.

A pince legsötétebb zugában hirtelen lárma kerekedett. Egyszerre többen is beszélni kezdtek, nyers hangok csattantak. És valaki siránkozóan azt dadogta: „Eresszenek... eresszenek el... Az istenre kérem! Engedjenek...”

Futó léptek robaja hallatszott, az összes fekete egyenruhások mind arrafelé rohantak. „Zsidót fogtak” – suttogta egy hang a közelünkben.

A zseblámpafények összevissza cikáztak. Néhány pillanatig elővillant egy ballonkabátos ember háta. Láttam, hogy görnyedten meghajol, fejét védekezően eltakarja a karjával, miközben zuhognak rá a fekete egyenruhások ütlegei, és máris cibálják, taszigálják a páncélajtóhoz.

„Nem zsidó volt, hanem katonaszökevény – szólalt meg a fölényes, mély hang. – Az utcáról jött be a piszok.”

Mellettünk egy kucsmás öregember ült, a szemüvegét dörgölgette. „Agyonlövik – dünnyögte, rövidlátó szemét ránk meresztve. – Micsoda szörnyűség!...” – s lassan ingatta a fejét.

Lázasan verdesett a szívem, és szerettem volna elhitetni magammal, hogy ez nem lehet igaz. „Anyu! – néztem rá könyörögve. – Anyu – suttogtam –, ugye, hogy nem igaz? Mondd, hogy nem igaz! Hogy nem lövik agyon azt a bácsit...” Megszorította a kezem, és biztatóan elmosolyodott: „Persze hogy nem, te csacsi! Csak... megbüntetik.” „Igen, igen! – kaptam a szavain. – Börtönbe csukják egy kicsit... vagy talán visszaviszik oda, ahonnan megszökött!” „Úgy, ahogy mondd – helyeselt anyu. – Én is azt hiszem.” – S újból megszorította a kezem...

De most, hogy ott ültem apu térdén, s hallgattam, amit a csendőrökről beszélt, egyszerre ráéreztem, hogy anyu csak vigasztalt, nyugtatgatott akkor, és nem ő, hanem a kucsmás öregember mondott igazat. Azt a ballonkabátos bácsit agyonlőtték. Ahogy Bucsek Janót lőjük agyon a rabló-pandúrban. Elfogjuk négyen-ötven, mert mindig neki kell a rablónak lennie, neki, a vicegyereknek, a legkisebbnek, a leggyöngébbnek; elfogjuk, a kezét spárgával összekötözzük, aztán rászegezzük a pisztolyainkat, és azt kiáltjuk: tűz!... – ő pedig meghal. És ha akaratoskodik és nem akar meghalni, vagy későn bukik a földre, a kövér Ruff Karcsi elveri...

S megint csak a ballonkabátos ember rémlett fel előttem. Előregörnyed, eltakarja a fejét a karjával, a fekete egyenruhások meg vadul ráncigálják és ütik...

Vajon honnan szökött meg? És miért? Talán neki is van egy kisfia, akit meg akart látogatni?

3.

Eltelt két-három nap, de a századosnak színét se láttuk. A szomszéd lakás mintha továbbra is üresen állt volna. Lám, gondoltam, mégiscsak tévedett Pintér bácsi! Igazán szerencse, hogy nem vette be azt a mérget, amiről beszélt!

Ám anyu nyugtalanságán ez mit sem változtatott. És nőttön-nőtt a nyugtalansága. Reggeltől estig idegeskedett, kiabált, kifogásolt – egyszóval, belekötött mindenbe, csak azért, hogy szidhasson és veszekedhessen velem, s olyan csipcsup dolgokért is megbüntettetett, amilyenekért máskor rám se szólt volna. Azt pedig többé nem engedte, hogy egyedül menjek ki a folyosóra ácsorogni és bámészkodni egy kicsit.

De bármilyen izgalomban volt is, a százados bácsi nem mutatkozott. Pedig lassacskán már nemcsak várta, de valósággal kívánta, sóvárogta a látogatását, siettetni szerette volna.

Mert attól a hitétől, hogy előbb-utóbb, igenis, átlátogat hozzánk – sehogy sem lehetett eltántorítani.

– Csak jönne már, jönne! – fakadt ki egyszer. – Esnénk túl rajta minél előbb! Felőről ez a várakozás!

Aput szemlátomást kevésbé izgatta a dolog.

– Talán csak rémlátás az egész – próbálta csillapítgatni. – Rémlátás, vaklárma. Végtére is, semmi okot nem adtunk a gyanúra neki. Mi a fenének szimatolna itt?

– Nem, nem! – kötötte meg magát anyu, és csökönnyösen csak azt hajtogatta: – Jönni fog, jönni, tudom! És váratlanul állít majd be. Épp olyankor, amikor a legkevésbé számítunk rá...

Talán éjszaka, gondoltam riadtan, igen, biztosan valamelyik éjszaka.

Mert az éjszakák voltak a legnyomasztóbbak.

A rádiót sose kapcsoltuk ki, halkan búgott, zöld varázsszeme kísértetiesen villogott a sötétben. Esténként mindig azzal aludtam el, hogy hamarosan úgyis fölkeltenek. S valóban, csaknem minden éjjel arra kellett riadnom, hogy anyu gyengéden rázogot, és fölöttem hajolva, sürgetőleg suttogja:

– Ébredj, ébredj! És öltözz hamar! Le kell mennünk.

A rádió pedig harsog a szobában.

– Figyelem! Légiveszély! Budapest, légi veszély! *Achtung, achtung! Krokodil gross, Lichtspiele!*

És kint üvöltöttek a szirénák.

Apu persze nem jöhet le velünk a pincébe. Mindig fent kell maradnia a negyedik emeleti lakásban, s már egy ideje nemcsak a bombáktól kell tartania, hanem a nyilas katonáktól is, akik többnyire a légiriadók alatt jelennek meg – előszólítják a házparancsnokot és Pintér bácsit, majd velük együtt végigjárják az emeleket, találomra kiválasztanak egy-két lakást, amelyet felnyitgatnak, hogy nem rejtőzködik-e bennük valaki.

De hát maguk a légitámadások is éppen eléggé félelmetesek. Nem is igen merek arra gondolni, hogy ilyenkor mit csinálhat és mit érezhet apu odafönn. Borzasztó dolog lehet hallgatni a repülőgépek zúgását, a légvédelmi ágyúk dörgését, a bombarobbanásokat, s közben tudni, hogy teljesen védtelen, még csak egy emelet sincs a feje fölött, csak a padlás. Ő persze mindig csak viccelődik, a viláért se vallaná be nekem, hogy talán fél, hanem azzal vigasztalgat: hiszen ismerem őt, mennyire szórakozott, néha bizony annyira belemerül egy-egy könyvbe, hogy fel sem tűnik neki a nagy égzengés, csihipuhi odakinn! Ezt ugyan nem egészen hiszem el, bár annyi bizonyos, hogy ami a szórakozottságát illeti, aligha versengetne bárki is vele.

Emlékszem, mikuláseste is megszólaltak a szirénák. Éppen akkor kellett összekapnunk magunkat és sietnünk le az óvóhelyre, amikor fölfedeztem, hogy az ablakba kitett cipőimben ott vannak a piros cukros-csomagok meg a szaloncukrokkal teliaggatott virgácsok. A pincében meg pokoli lárma volt. A gyerekek szörnyen izgultak a mikulásért, néhányan még bögtek is, mert attól féltek, hogy még valami baja esik a nagy bombapotyogásban. Végül Pintér bácsi teremtett rendet, megnyugtatóan őket, hogy a mikulás a Podmaniczky utca sarkán álló ház óvóhelyén tartózkodik. A saját szemével látta, amikor két krampusz kíséretében bement oda.

Reggelig üldögéltünk az óvóhelyen.

Mire fölmentünk, hűlt helye volt a sok-sok cukornak meg a nagy skatulya bonbonnak. Apu utolsó szemig fölfalta az egészszet szórakozottságában. Roppantul

szégyenkezett, és kérte, hogy ne haragudjam rá. S ha eleinte haragudtam is rá egy kicsit, végül már muszáj volt kuncognom rajta, hogy milyen torkos, és milyen zavartan mentegetőzik: ő csak olvasott, olvasott, közben pedig bekapott egy-egy szemet, és egyszer csak, maga sem érti, üresen zizegett a zacskó!

Máskor meg azzal töltötte az idejét a bombázás alatt, hogy tönkretette a legföltettebb játékot. Gyönyörű kis tűzoltóautó volt. Ha elindult, szirénázni kezdett, és a tetején egy piros lámpácska gyulladt ki. Keresztapától kaptam a névnapomra, s nem akadt a házban olyan gyerek, aki ne irigyelt volna érte. De alig egyszer-kétszer játszhattam csak vele. Mert az alatt a bombázás alatt apunak kedve szottyant rá, hogy elővegye és közelebről is megvizsgálja. Persze elrontotta, majd azzal, hogy megjavítja, szétszedte az egészet, de aztán se megjavítani, se összerakni nem tudta. Sírtam mérgemben, ám ami történt – megtörtént, s azon már senki sem segíthetett. Anyu gyűjtötte össze végül a tűzoltókocsi darabkáit, és kihajította a szemébe.

De lenn a pincében, miközben hallgatom a szívszorító dörrenéseket odafentről, mégis egyfolytában arra gondolok: inkább egye meg apu az összes csokit a szórakozottságában, és szedje szét akár a legszebb játékaikat, csak valami baj ne érje! Mert azok a robbanások még az óvóhelyen is rémítőek. Nem tudom megszokni őket, bármilyen régóta járunk is le a pincébe. Minden egyes dörrenésre összerázkódom, közelebb húzódok anyuhoz, és szorongva pillantok rá. Ő fáradt kis grimaszokat vág, mintha rajtam is, önmagán is, egész helyzetünkön csak mulatna, hogy micsoda bolondul képtelen dolog is itt lenn, ebben a mécs- és gyertyavilágtól derengő, penészes falú hodályban, egy dohos szalmazsákon gubbasztani, s rám is úgy mosolyog, alsó ajkát picit előrebígyesztve, hogy az arcán ott lebeg valami fintorgó megbotránkozás ez ellen az illetlen, csúf tréfa ellen, amelyet velünk üznek – de nem tud becsapni, se megteveszteni, látom, hogy titokban ő is szorong, könnyű veríték gyöngyözik a homlokán.

Ámbár ezekben a napokban ritkultak a légítamadások. Ritkultak, de rövidültek és gyengültek is. Esték és éjszakák teltek el anélkül, hogy le kellett volna mennünk az óvóhelyre. Mindenkinek feltűnt ez, s mindenki erről beszélt a házban is, meg vásárlás közben is a hentesbolt vagy a Révhegyi bácsi fűszerüzlete előtti hosszú sorban. Egy vadászruhás, bilgeri csizmás, kövér úr, aki a vastag hangjával mindenkit túlharsogott, nagy garral bizonygatta, hogy az angolok meg az amerikaiak már annyi repülőgépet veszítettek, hogy hovatovább nincs mivel és kivel bombázniuk, az oroszoknak pedig egyáltalán nincsenek bombázórepülőik, ha ugyan csak újságpapírosból nem hajtogatnak néhányat maguknak, és különben is, folytatta még nagyobb hangon a bácsi, miközben körülötte nagyon nevetett mindenki azokon az újságpapírból hajtogatott orosz bombázókon, különben is, folytatta, most már csak a vak nem látja, hogy sokat akart a szarka, mert bizony hiába is toporog itt a város előtt a tenger muszka horda, többé nincs ereje megindítani az ostromot. Meg aztán Bécs felől úgymint jönnek már a németek, de jönnek ám, jönnek a felmentő seregek, akár a parancsolat, és hozzák a csodafegyvereiket, amiket itt fognak először kipróbálni, és amikkel olyan irtózatos pusztítást csapnak majd az ellenség között, hogy tán még hírmondó se marad belőlük!

Ekkor már nemcsak nagyhangú volt a bácsi, de ordított, bömbölt, harsogott diadalmasan, minduntalanul jókorákat dobantva a bilgeri csizmájával. És aki csak ott állt és hallgatta, mind lelkesen helyeselt, és azt mondogatta, milyen igaza van. Én azonban csodálkoztam rajtuk, s gyanakodva nézegettem őket, hogy tényleg igazán helyeselnek-e és örülnek-e annak, amiket a bácsi beszél, vagy csak félnek tőle, s borzasztóan szerettem volna megmondani nekik, hogy engem ez a bácsi, ha felnőtt is, valahogy szörnyen emlékeztet a hájas Ruff Karcsira, akinél hazudósabb fiú az egész Terézvárosban nem akad, s akiről tudja is minden házbeli gyerek, hogy minél nagyobb a szája, annál rettentőbbeket hazudik. Persze volt annyi sütnivalóm, hogy ezt a remek

gondolatot ne osszam meg velük ott a sorban, azon melegében, de még anyuval is csak később, már odahaza, s nagyon büszkévé tett, hogy őt is meg aput is sikerült szívből megnevetetnem.

Ám Elek bácsi, aki éppen akkor toppant be, nem nevetett, még csak el sem mosolyodott, noha elismerte, hogy észrevételem felette találó.

– Voltaképpen borzasztó – jegyezte meg kesernyésen –, hogy egy hatéves kiskölyöknek több esze van, mint a lakosság nagyobbik felének együttvéve.

Felbátorodva dicséretén (mert a dicséretet sohase szórta két kézzel), megtudakoltam tőle, hogy szerinte tényleg vannak-e csodafegyverek a németeknek, és ha vannak, csakugyan olyan irtózatot pusztítást lehet-e rendezni velük, ahogy az a nagyszájú bácsi állította a sorban.

– Az a csoda, tudod – nevette el magát apu –, hogy még egyáltalán vannak fegyverek azok után a nagy verések után, amiket az oroszoktól kaptak a seggükre.

Ezen keresztapa is nevetett, majd szokásos komolyságával azt felelte, hogy a maga részéről nemigen hisz semmiféle német csodafegyverben, de ha történetesen mégis szert tettek volna valami mindennél pusztítóbb, új fegyverre, az már se nem oszt, se nem szoroz, legkevésbé sem befolyásolhatja a dolgok végső alakulását, vagyis a németek vereségét. Azt viszont kénytelen volt bevallani, hogy a bombázások lanygulását maga sem érti. Annál kevésbé, fűzte hozzá már apuékhoz fordulva, mivel a londoni rádió minden egyes adásában arra figyelmeztet, ha Budapest nem adja meg magát, nehéztüzérséggel és repülőerődökkel fogják porrá zúzni a várost, a bekerített német és magyar katonasággal együtt. S ezúttal is jó néhány olyan szót használt, amelynek inkább csak kapiskáltam, semmint ismertem az értelmét, de hát éppen eléggé kifejező szavak voltak ahhoz, hogy hallván őket, a hideg szánkázson a hátamon: *tűzhenger, tömegtűz, szőnyegbombázás.*

– Világos – magyarázta apunak –, hogy nagy űrméretű rombolóbombákat kellene alkalmazniuk. Ötszáz és ezerkilósakat, sőt kétezer kilósakat. De az utóbbi időben, ha megfigyelted, a bombázásaik határozottan korlátozott jellegűek. És ez bizony ismételtelen csak arra vall, hogy messze még az ostrom kezdete.

Apu elgondolkodott, a vállát vonogatta.

– Nem értek hozzá – mondta. – De mindaz, amit elmondtál, éppenséggel arra is vallhat, hogy talán mégsem akarják eltörölni a föld színéről ezt a várost.

– Mesebeszéd! – intette le Elek bácsi, miközben én rémülten bámultam anyura, s megpróbáltam elképzelni, milyen is az, amikor egy várost eltörölnék a föld színéről. – Újra illúziókba ringatod magad! A háború – az háború!

– Talán úgy vélekednek – folytatta apu tünődve, mintha nem is hallotta volna keresztapa szavait –, hogy néhány *igaz* mégiscsak akad Szodomában...

– Kötve hiszem, hogy valami nagy bibliaismerők volnának! – Elek bácsi fagyos gúnnyal mosolygott. – Nagylelkűséget vagy szentimentalizmust pedig végképp nem föltételezek róluk. Nyugodj csak meg, előbb-utóbb potyogni fognak majd azok a kéttonnás bombák és légiaknák is!

Aztán megint csak kedvetlenné vált, fölkelte a helyéről, cigarettára gyújtott, pedig ezt ritkán tette, és borongósan pillantott ránk.

– Lám – mondta csöndesen –, egy magyar katonatiszt... egy volt vezérkari tiszt, aki az ellenség rádióját hallgatja, és aki azt kívánja, hogy az ellenség minél előbb foglalja el ezt a várost. Bármilyen rombolás árán is...

Ott állt az ablaknál, a sűrű függöny előtt, a bevetődő, tompa, délutáni fényben, mindig fekete kesztyűbe bújtatott, béna bal keze a testéhez szorítva, mereven csüngött

alá, és szikár arcán egyszerre annyi keserőséget vettem észre, hogy önkéntelenül elszorult a torkom.

– Nem hiszem – mondta apu –, hogy szemrehányásokat kellene tenned magadnak.

Még én is elértettem, mire céloz. Hiszen tudtam, Elek bácsi másfél évig szolgált kint, a fronton, az első vonalban harcolt, és akkor bénult meg a fél karja valami sebesülés nyomán.

Anyu is bólintott.

– Ne emészd magad, Elek – kérte. – Nincs rá semmi okod.

De keresztapa csak legyintett, ingerülten pillantott rá.

– Ugyan kérlek – szólalt meg nyersen –, kímélj meg ettől! És te is – fordult apához –, ha egy mód van rá. Nem szorulok vigasztalásra.

– Tévedsz – rázta a fejét apu –, ez nem vigasztalás. Éppen ellenkezőleg... inkább valami irigységféle. Csodálkozol? Pedig valóban az. Irigység. Te magad döntöttél arról, hogy mit teszel, hogy mit kell tenned. Magad... amikor a német bevonulás napján leköszöntél a rangodról. De én? Mit tettem én? Semmit! Én ártatlan vagyok. Érted? Csak egy nyavalyás és nyomorúságos ártatlan! Hát ez az, tudod, amit soha ebben a bűdös életben meg nem bocsátók magamnak, még ha túléltem is ezt az egészet. Soha nem bocsátom meg az ártatlanságomat.

Keresztapa hűvösen nézett rá.

– Tudom, mire akarsz kilyukadni – biccentett. – Neked viszont azt kell tudnod, hogy minden látszat ellenére is két malomban örölünk.

– Ó, efelől pillanatnyi kétségem sincs – hagyta rá gúnyosan apu.

– Az istenre kérlek titeket – sóhajtott fel anyu –, ne kezdjétek el újra!...

Én pedig már ballagtam is át a másik szobába, tudván tudva, hogy minden rimánkodása csupán falra hányt borsó, ballagtam át leverten és szomorúan, hiszen ott a helyem ilyenkor, s azon búslakodtam közben, hogy miért is muszáj minden alkalommal összeveszniük valami érthetlenségen – mert valóban alig-alig értettem valamit összeveszéseikből, inkább csak indulatos, fojtott hangjukból éreztem ki, hogy nem akármilyen harag fortyog bennük.

Ezúttal is jól hallom, még csak fülelnem se kell különösebben, amint Elek bácsi dühödt indulattal suttogja: – Ezekkel az eszmékkal én soha nem fogok egyetérteni. Megértetted? So-ha!

Nincs időm eltűnődni a furcsa szón: *eszme*, nem töprenghetek rajta, vajon mit jelentsen, mert apu hangját hallom.

Ő is fojtottan kiabál.

– Én pedig soha többé nem akarok ártatlan lenni! Pokolba az ártatlanokkal! Csak áldozatoknak valók...

– Torkig vagyok a gyűlölködéssel – szakítja félbe keresztapa, s úgy rémlik, már alig bír uralkodni magán. – Torkig! Torkig!

– Márpedig én megtanultam gyűlölni – suttogja apu. – De nem én akartam. Ti hajszoltatok bele. A *ti* katonáitok... a *ti* neveltjeitek... a *ti* hazátok! Ez az egész rothadt királyi magyar haza...

– Elég! – kondul közbe Elek bácsi mély hangja komoran. – Túl messzire mégy, és ahhoz még neked sincs jogod. Így nem beszélhetsz!

Apu nevet. Valami sosem hallott, keserű nevetés fakad fel benne.

– Nem-e? – kérdi gúnyosan. – Hát mi ez itt most, mondd? – s hallom: indulatában

zihál, szinte hörög. – Ez a szenny? Ez a pokol? A gyilkosoknak ez a dáridója?... Vagy tán ez csak úgy lett? Csak úgy előállt? A semmiből? Hát miből lett, mondd, miből?

– Mi mindig is német nyomás alatt álltunk, ők kényszerítettek bennünket arra... – kezdené keresztapa, de apa sziszegve metszi el a szavát.

– Ne kezd a szerecsenmosdatást, kérlek! Hát németek hurcoltak el engem negyvenben is, negyvenkettőben is munkaszolgálatra? És tavaly Borba talán németek hajtottak el, mint a barmot? És a bajtársaimat Cservenkánál, a halálmenetben, németek géppuskázták volna halomra?

Odaát csend.

Majd ismét apu keserű, szúrós nevetése.

– Ellenben ha mindenáron tudni akarod – folytatja –, éppenséggel egy öreg sváb parasztnak köszönhetem a megmenekülésemet. Még magyarul se tudott tisztességesen. Ő volt az egyetlen, aki felfigyelt rám, amikor ott Soroksáron, a templomnál, az alkonyodé téren egyszerűen kiléptem a sorból. Magam sem értem, miért pont ott szántam el magam több száz kilométer után, de egyszerre úgy éreztem, hogy minden mindegy, tökéletesen mindegy, s csak azt tudtam, nem megyek tovább. Nem megyek tovább, át a Dunántúlra, és vártam a dörrenést. A golyót a lapockám alá. És akkor valami lehetetlen magyarsággal kiszólt nekem az az öregember a nyitott ablakából, ahonnan a menetoszlopunkat nézte: „Nyisson be a kapun! Ne féljen a kutyától.” Másnap aztán ő öltöztetett át, és ő, a *Volksdeutsch* fuvarozott be a tejeskocsiján egészen az Oktogonig...

Hát így tudtam meg, hogyan is sikerült megszöknie apunak. Az ablakból pedig láttam, amint Elek bácsi elment. A függöny mögül figyeltem. Feltúrte télikabátja gallérját, hajlott háttal, görnyedten haladt a folyosón – amióta nem a feszes egyenruha simul rajta, a valóságosnál is magasabbnak, szikárabbnak hat, már-már hórihorgasnak, s valamiképp annyira öregesnek és elesettnek, hogy egyszer csak azon kaptam magam, valami a torkomat kaparássza, s kis híján elbögöm magam.

– Miért kell örökösen gyötörnöd? – kérdezte éppen ekkor odaát, az ebédlőben anyu, és csupa szemrehányás volt a hangja. – Nincs talán elég gondja-keserve? Amióta Hilda otthagya, mert nem szolgál tovább, amúgy se találja a helyét. Mekkora csalódott abban a nőben, pedig hogy szerette! És hát... mintha nem tudnád, hogy ketten is bujkálnak nála...

Apa dűnnyögött valamit, alighanem mélységesen bánta már az egész összetűzést, bennem meg valami jóleső melegség támadt, hogy lám, Elek bácsi is rejteget valakiket, igazi katona, ha nem is hord már egyenruhát, bátor és kemény ember, amilyen azelőtt volt, nem fél ő senkitől se.

– És végül is – fejezte be anyu bizonytalanul, szinte szégyenkezve –, végül is... most ő tart el bennünket... A félretett pénzéből...

– Igen – mormogta apu. – Tudom...

Én persze ezt sem tudtam. És sokáig azt sem, hogy anyu az ő kifejezett kívánságára lépett ki az ügyvédi irodából, ahol titkárnő volt, mert apu hazaszökése után Elek bácsi ragaszkodott hozzá, hogy egész nap otthon legyen velünk, s engem vegyen ki az óvodából. De még arról is hasonló véletlenül szereztem tudomást, hogy apu búvóhelyének a kieszelése is Elek bácsitól származott. Félelmes egy hely, beleborzadtam a látványba, amikor nekem is megmutatták, ám apu szerint annál biztonságosabb, mivel ilyen búvóhelyre aztán álmában se gondolna senki. Ha becsöngetnek hozzánk, anyu nyomban kiszól, hogy egy kis türelmet, nem találja a kulcsot, velem pedig hangosan porolni kezd, szid, mint a bokrot, azt kiabálja, hogy minden szál hajamat kitépi, ha még egyszer játszani merészelek a kulcsokkal és

elhányom őket, én meg eközben bőgök, s izgalomban-félelmemben igazán valódi könnyeket ontok. Amikorra aztán a kulcsosomó megkerül (ott lapul persze mindig anyu kötényének a zsebében), apu már kisurrant szépen a fürdőszobába, és elfoglalta a rejtekét.

De mi lesz, ötlött fel bennem, ha egyszer valaki mégis gyanút fog, és rájön mindenre? Hiszen ilyesmi véletlenül is megtörténhet. Elég, ha az alattunk lakók közül bárki gondol egyet, és kidugja a fejét a lichthofablakon.

Az ablakmélyedésben álltam, a lassan leomló téli alkonyatban, a sötétedő szoba rejtélyes árnyai közt, s fejemben homályos, szorongató gondolatok kergetőztek – anélkül hogy egyet is megragadhattam volna közülük –, miközben úgy tetszett, a nagy-nagy csöndben a tulajdon szívem lüktetését is hallom.

Hirtelen mellbe vágott a rémület. Az az érzésem támadt, hogy apu és anyu már nincs odaát a másik szobában, és az egész lakásban csak én vagyok egyes-egyedül.

– Apu! – kiáltottam el magam suttogva. – Apu! Anyukám!... Hol vagytok?... – S pillanat szülte, páni félelmemben reszketve nyitottam be az utcai szobába.

Ott ültek az egyre sűrűsödő homályban, a cserépkályha mellett, a rekamién, föl sem figyeltek rám. Nézték a nyitott kályhaajtóban táncoló tüzet, hallgattak, és fogták egymás kezét.

4.

Szüntelenül havazott ezekben a napokban. Apró pelyhű, csillámos, szép hó hullott, egyre gyapjasabb takarót vont a tetőkre. Aranyvasárnap meg valóságos hószakadás kerekedett. Ömlött, dőlt, kavargott a hó, olyan sűrű szövésű leplet emelve a szemünk elé, hogy alig-alig láttunk át a Körút túlsó oldalára. Ámultan néztük apuval ezt a rengeteg nagy havat, és szilaj jókedvet éreztem. Ez már nem fog elolvadni, gondoltam elégedetten, most már biztosan fehér karácsonyunk lesz, mert hát mégiscsak az az igazi, a fehér karácsony, s örömet csak az rontotta meg valamelyest, hogy eszembe nyilallt, azelőtt már fogtuk a kisszánkót ilyenkor, és rohantunk apuval a fogaskerekűhöz, mentünk föl a Sváb-hegyre vagy a Normafához.

– Ne búsulj – vigasztalt apu, megváltván neki bánatomat, és rám mosolygott. – Meglásd, jövő télen szánkózunk majd csak igazán nagyokat! És mekkora, de mekkora hógolyócsatákat fogunk vívni!

– Bárcsak jövő tél lenne már! – sóhajtottam fel vágyakozva.

– Az is eljön majd – mondta apu. – Hamar itt lesz. A jövő tél is, a jövő karácsony is...

Felpillantottam rá, mert megéreztem, hogy valamitől elszomorodott, és láttam, éppen egy könnycsepp bukik ki a szeme sarkából.

– Apu!... – szóltam ijedten, elakadó lélegzettel. – Apu... te sírsz?

– Nem, dehogy! – felelte gyorsan, pedig a könnycsepp ott pergett végig az arcán, a szája szögletébe vezető, hosszú árkon. – Dehogy – ismételte –, dehogyis sírok! Hidd el, nincs semmi baj. – Halványan elmosolyodott, megveregette a vállam. – Csak tudod, elnéztem most ezt a hószakadást, és sok minden eszembe jutott. Nagyapádra gondoltam és nagyanyádra, a szüleimre... meg a testvéreimre... Ugye, érted?

Bólintottam. Tudtam, hogy őket is elvitték a csendörök, elvitték mindannyiukat még a nyáron, és azóta semmi hírünk róluk.

– De, apu... – szólaltam meg egy hirtelen támadt, remek sugallatnak

engedelmeskedve. – Hátha ők is meg tudtak szökni – suttogtam izgatottan. – Igen, apu! Hátha ők is... mindannyian... úgy, mint te!...

Hallgatott. Már a halvány mosoly is lefoszlott az arcáról, s csak nézett rám mozdulatlan, nem látó szemmel. Megértettem, ahelyett hogy sikerült volna megvigasztalnom, még inkább elszomorítottam. Ott is hagyott, elment az ablaktól, letelepedett a kályha mellé, és többet nem szólt hozzám.

Később benyitott anyu, először rám pillantott, azután figyelmesen apura, de mert nem mondtunk semmit, ő is hallgatott, csak a szemével intett, hogy öltözzem, megyünk le vásárolni.

– Vigyázzatok magatokra – szólt utánunk tompa hangon apu.

Dermesztő hideg volt odakinn. Szorongattam anyu kezét, sírással küszködtem, annyira hatott rám apu szomorúsága. Egyszerre úgy éreztem, gyűlölöm a nagy hóhullást, a talpam alatt csikorgó, pompás havat, gyűlölöm ezt az egész téli időt, akármilyen varázslatos és gyönyörűsége, ha ekkora fájdalmat okoz neki. Két dolgot azonban nem értettem. Vajon miért ne szökhetett volna meg nagypapa is, nagyanya is a csendőröktől úgy, ahogy ő? És miért éppen a havazásról jutott eszébe mindaz, amiről beszélt?

Az utóbbit megkérdeztem anyutól. Szelíden mosolygott.

– Az emlékezés, az ilyen – mondta. – Ha nagyobb leszel, majd magad is meglátod, mi minden eszébe jut az embernek hóról, szélről, esőről... mi minden és mennyi szomorúság! Különös dolog ez.

A Teréz körúton is vastagon állt a hó. És egyre csak hullt, hullott – hóemberekre hasonlítottak a járókelők, oly egykettőre belepte őket.

Rengetegen jártak az utcán, szokatlanul forgalmas volt a Körút. Már mindenki a szentestére készülődött. Az emberek fenyőfákat és ajándékcsomagokat cipeltek, egyik-másik üzlet előtt valóságos tömeg torlódott össze. A kirakatokat fenyőgallyakkal, angyalhajjal és színes karácsonyfadíszekkel csinosították ki, némelyikben Jézuska-kép is volt, vagy Jézuska-szobor. És furcsa volt, meg mulatságos is, hogy a Deák mozi melletti hatalmas vaskereskedés kirakataiban, jókora kalapácsok, ásók, csákányok és mindenféle egyéb vasholmik között papundekliből kivágott, festett angyalok libegtek, alig észrevehető, hajszálvékony drótszálakra aggatva.

Az Aradi utca sarkán, a Kőműves vendéglő előtt, ahol régen a vén planétás ember állt, vállán a nála is vénebb kakadujával, most csenevész fenyőket árultak. Odébb, a hirdetőoszlopnál, egy fél lábú, mankós katona csillagszórót kínálgatott.

– Doni hadirokkant... doni hadirokkant... – ismételte színtelen hangján.

Nem szerettem ezt a katonát. Nem szerettem látni, ahogy ott áll a plakátoszlopnál, a mankójára támaszkodva, üres szemmel meredve maga elé, olyan csüggedt-fásultan, mintha nem is érdekelné, vásárolnak-e tőle, vagy sem. És nem szerettem látni a Szondi utca sarkán a bombatalálattól összeroskadt házat, az égnek szökő, üszkös falaival, bedeszkázott kapujával, kiégett bolthelyiségeivel és összevissza tekeredett vasgerendáival (az egyik gerenda hegyén, a harmadik emelet magasságában, virágmintás sezlon lógott ki a járda fölé, akárha odatűzte volna valaki), mint ahogy az Oktogonon és a Berliini téren felállított, hosszú csövükkel fölfelé meredő légvédelmi ágyúkat sem szerettem látni, vagy a véget nem érő sorban vonuló, ponyvás német teherautókat, amint tompa bugással, benzinbűzt okádva, lassan haladnak a Nyugati felé.

Gyakran eljátszottam a gondolattal: ha mindezt nem lámám, valójában minden ugyanolyan lenne, mint máskor karácsony tájt, amikor itt még nem volt háború, s

amikor még nem kellett örökké attól félni, hogy a következő pillanatban felbőgnek a tetőkön a szirénák, és szaladni kell a legközelebbi légópincébe. Mert hiszen a behavazott Körút, zúzmarás ágú fáival, jégcsapos lámpaoszlopaival, a járda mentén elcsörömpölő 6-os vidám csilingelősével, az autók és buszok túlkölésével, a csillogó, gazdag kirakatokkal, az ajándékokat cipelő emberekkel és a Britannia-szálló előtt magasodó, roskadásig földízített, óriási karácsonyfával most is éppoly ünnepinek és békésnek tetszett, mint tavaly meg tavalyelőtt. De még az a sok-sok gyerek is a tavalyi meg a tavalyelőtti karácsonyt idézte, akik az anyukájukkal vagy a nagy szüleikkel a Deák mozi előtt várakoztak a délutáni előadásra, a német mesefilmre, a *Jancsi és Juliskára*, amelyet én is boldog-örömet megnéztem volna, míg keresztapa szigorúan értésemre nem adta, hogy ezt a gondolatot sürgősen verjem ki a fejből. „A vasorrú bába horgas orrú lett – magyarázta meg anyunak bosszús nevetéssel –, aki kék szemű, szőke fiúcskák és lánykák vérért keveri a maceszába...” Ezzel ugyan számomra szikrányt sem tette világosabbá tilalma okát, mivel az egészről semmit sem értettem, de annyit feltétlenül, hogy iszonyúan megharagudna, ha titokban mégis beülnék anyuval abba a moziba, s utóbb valamiképpen kitudódna – biztosan azért, gondoltam, mert én is kék szemű vagyok meg szőke, és Elek bácsi nem szeretné, ha rosszakat álmodnék a film után. De hát azok a gyerekek ott, a mozi előtt mégiscsak irigylendően vidámak voltak, csiviteltek és nevetgéltek, majd kibújtak a bőrükből izgalmukban, s mi sem volt egyszerűbb, mint hogy elhitesse magammal: nem is azt játsszák a moziban, amiről Elek bácsi beszélt, és ami tényleg nagy hülyeség lehet, hanem most is olyan jó kis rajzfilmeket adnak, mint a régi karácsonyi gyerekműsorokban, a *Donald kacsát*, a *Hófehérkét* vagy a *Pinocchiot*.

Ezt az elhíttétőt igyekeztem persze más dolgokra is kiterjeszteni. A vonuló német teherautók láttán például némi kis fáradtsággal sikerült meggyőzőnöm magam, hogy tulajdonképpen nem is német teherautók, meg nem is katonaiak, hanem csak amolyan közönséges, mindennapi teherautók, és ugye, *közönséges, mindennapi* teherautók már miért is ne vonulhatnának a Körúton, akár libasorban is, ha egyszer úgy tetszik nekik, s ez a bolondság annál is inkább megengedhető, mivel ezek a teherautók igazándiból még egy utolsó, nagy karácsonyi ajándékszállítmányt hordanak szét az összes játékkereskedésekbe, nehogy egyetlen gyereknek is bőgnie kelljen majd a fenyőfa alatt, hogy nem olyan játékot kapott, amilyent szeretett volna; és az sem került valami nagy erőfeszitésembe, hogy a rokkant katonáról bebizonyítsam magamnak, tulajdonképpen nem is katona, csak éppen katonaruhát visel, és hiába is állítja, a fél lábát egyáltalán nem a csatában veszítette el, hanem *egészen biztosan* fel- és leugrált a villamos lépcsőjén, fittyet hányva a kocsikban kifüggesztett táblára, hogy *menet közben fel- és leugrálni szigorúan tilos és életveszélyes!*, amit pedig anyu szerint minden felnőttnek és gyereknek egyaránt meg kell fogadnia, ő azonban nem fogadta meg, és addig-addig művelte a fel- és a leugrálást, míg végül pórul járt, a villamos kereke levágta a lábát, s most csupán azért füllenti, hogy hadirokkant, mert attól, aki hadirokkant, az emberek inkább vásárolnak csillagszórót, mint attól, akinek a lábát csak a villamos kereke vágta le, hiszen abban semmi hősi dolog sincs – ámbár, ahogy láttam, nála minden füllentése ellenére sem igen vásároltak, kivéve bennünket, mivel titokban mégiscsak háborgott egy kicsit a lelkiismeretem miatta, és addig nyúztam-nyaggattam anyut, mígnem vett tőle két skatulya csillagszórót, miközben lelkiismeret-furdalásomat tovább enyhítendő, azzal mentegettem őt, hogy azt a fel- és leugrálást minden biztonnal csak azért csinálta, nem fogadván szót a szigorúan-tilos-és-életveszélyes-táblának, mert gyerekkorában nem tanították meg a betűkre, és éppúgy, mint a Bucsek papája, ő sem tanult meg soha olvasni.

Lassacskán úgy rákaptam erre a játékra, hogy szinte minden rosszról, amit láttam, éreztem vagy hallottam, a legparányibb gond nélkül el tudtam hitetni magammal:

annak pontosan az ellenkezője az igaz. S ez még pompás mulatságul is szolgált. Mert hiszen ha az a bizonyos valami egyáltalán nem olyan, amilyennek mindenki látja vagy hiszi, hanem teljesen, de *teljesen* más, akkor ugye az egész világon egyes-egyedül csak én tudom, milyen is valójában, nem sejtí az más emberfia senki, még Elek bácsi, anyu, sőt apu sem.

Olyan volt ez, mint valami saját mozi. Mint egy remek kis képzelős mozi. És ebben a moziban csupa olyan filmeket vetítettek, amelyekben kedvemem leltem. Amint behunytam a szemem, nyomban peregni kezdett a film, s rögtön kiderült, hogy az a romba dőlt sarokház ott, a Britannia-szállóval rézsút szemben, igazában nem dőlt romba, de még csak a kirakatai meg az ablakai sem törtek be, nemhogy boltostul, szobástul kiégttek volna, mert lám, a fenyőgallyal díszített, teli kirakatai előtt emberek báméskodnak, ablakai mögöl öreg nénik és gyerekek néznek ki, sőt az egyikből egy fekete macska is előkandikál nagy, piros masnival a nyakán, amott pedig éppen egy kövér asszonyság rázza ki az erkélyről a portörölő rongyát, pontosan az alatta elhaladó keménykalapos, sétatálcás, idős úr fejére, aki erre éktelenül dühösen ordítani és fenyegetőzni kezd, még villás, fehér bajusza is felágaskodik mérgében, s oly haragosan rázza fölfele a sétatálcáját, hogy a kövér asszonyság ijedtében beszalad az erkélyről a lakásba... és ilyenkor persze sem a Mussolini téren, sem a Nyugatinál nem találtam a hosszú csövű légvédelmi ágyúkat, bárhogy meresztgettem is a szemem, eltűntek a homokzsákokkal, a lövedékesládákkal és a körülöttük őgyelgő, acélsisakos, fásult arcú német katonákkal együtt, eltűntek, nyomuk veszett, mintha sosem is álltak volna ott az Abbázia kávéház előtt meg a Banánszigeten, és ez így természetes, így volt rendjén – mert hát mit is keresnének ott azok az ágyúk, gondoltam, ott, ahol a világon semmi keresnivalójuk sincs?!

De sajnos csaknem mindennap akadt valami, amit se el nem hessegethetett az ember, se át nem alakíthatott kedve szerint ebben a képzelős moziban, és amit még akkor is muszáj mindmegannyiszor tudomásul vennie, ha mégoly görcsösen szorítja össze a szemét, s mégannyira megfeszíti minden erejét, hogy csak a saját mozijára figyeljen, csakis azokra a kedves, mulatságos filmekre, semmi másra, amelyeket a szemhéja alatt lát. Mert hát mint is tehetném meg, ott állván anyuval együtt a péküzlet előtt kigyózó, utcahossznyi sorban, arra a barnásfekete, nyúlós és ragacsos valamire várakozva, amit apu komiszkenyérnek nevez, s amit ha késve érkezünk, már a jegyünkre se kapunk meg; mint is tehetném, hogy ne vegyek tudomást például a nyilas katonákról, akik egyre többen nyüzsögnek az utcán, és örökösen csak igazoltatják az embereket, mert úgy látszik, ez a hóbortjuk.

Jönnek a nyakukban himbálódzó géppisztolyokkal, a csikorgó csizmájukban, jönnek hengegő, kényelmes, nagy léptekkel, megállnak a sor mellett, és harsány hangon köszönnek: „Szép jónapot, testvérek! No, hoci szépen a cetljeiket!”

A sorban ilyenkor borzasztó nagy ijedelem támad. Mindenki lázasan keresgéli elő az igazolványát. A nyilas katonák meg szemlátomást roppantul élvezik, hogy annyira meg van ijedve tőlük mindenki. Lassan, komótosan böngészgetik a papirosokat.

És megesik, hogy nem elégszenek meg az igazolványokkal. Egyikmásk bácsit kiszólítják a sorból, bevezetik a szomszéd ház kapuja alá. Az éppen a sárgacsillagos-ház, a kapuja előtt egy-két rendőr vagy nyilas őrködik. Amikor a társaik bekísérnek valakit a kapualjba, vigyorognak, és maguk is bemennek utánuk.

A bácsik kisvártatva visszatérnek. Ki zavartan, ki sértődötten, ki egykedvűen. Visszaállnak a sorba, a helyükre, de soha egyikük sem beszél arról, hogy mit akartak tőlük a kapu alatt.

Egyszer egy kisfiút is becipeltek. Nem volt könnyű feladat, mert a kisfiú rúgott, karmolt, harapott, visított toroka szakadtából, a mamája pedig zokogva és sikoltozva

próbálta kitépni a nyilas katonák kezéből. Végül egy hatalmas szál nyilas katona szelíden lefogta, és, ami sehogy sem illett goromba arcához, szinte gügyögve mondogatta: „Ne féljen, naccsága, ne legyen már úgy oda! Mi csak az igazságot akarjuk tudni, kérem. Ugye, meg tetszik érteni, drága naccsága?” A bömbölő kisfiút aztán csakugyan visszaadták neki, a goromba képű nyilas pedig kedélyesen szalutált. „No, ugye, drága naccsága, hát nem megmondtam? Semmi baja nem lett az úrfi kis pöcsének.”

Anyu kezébe kapaszkodtam, és csak néztem rá elszörnyedve. Éreztem, hogy lánkol az arcom, s az járt a fejemben, ha engem is becipelnének oda a kapu alá, menten meghalnék szégyenemben.

De egyetlen nyilas katonának se támad ilyen gondolata. Belenéznek anyu irataiba, futólag végigmérnek mindkettőnk, azzal továbbállnak. Csak az fordul elő néha, hogy egy kicsit viccelődnek. „Nagyra nőj, kis székely! – ütögetik meg a vállam. – No, mondd szépen: kitartás!” Anyura sandítok, ő mosolyogva nőgat: „Mondjad csak, mondd bátran! Ne félj a bácsiktól...” Én pedig mondom: *kitartás!*, mondom, ahogy követelik, és ha azt kívánják, még a karomat is magasra lendítem.

Dőlnek neveltükben. Paskolják, csipkedik az arcom, lekapják a sapkám, hogy barackot nyomhassanak a fejem búbjára, de bármennyire kedveskednek, jól tudom, csak csúfot üznek belőlem, s alig tudom megállni, hogy el ne böggjem magam. És ami a legjobban fáj: anyu mindezt eltűri, engedi, sőt maga is velük együtt mulat rajtam. Ha pedig megkérdezem, miért teszi ezt, ahelyett hogy inkább megvédene, vagy semmit sem szól, vagy idegesen rám kiabál, hogy hallgassak, és legyek szíves nem előírni neki, hogy mit tegyen, és mit ne.

Magyarázatokra meg aztán végképp nem kapható. Bárhányszor faggatom is arról, hogy mire való az az egész kapu alá menés, amikor keresztapa már tavaly értésemre adta, hogy nagy számárság volna, ha elhinném, amit az óvodában beszélnek egymás között a gyerekek, hogy a zsidóknak pólyás korukban levágják a fütyülősüket, és erről ismerni meg őket. Ha viszont igazat mondott, márpedig Elek bácsi sohase csap be engem, akkor teljesen érthetetlen, hogy mi a csudát vizsgálják a nyilas katonák azokon a bácsikon a kapu alatt. Ám anyu ilyenkor csak néz rám, valahogy sandán, a szeme sarkából, a fejét csóváltatja vagy lebiggyeszti az ajkát, válasz helyett pedig csak halványan mosolyog, miközben kifejező, szép arcán ezernyi fintor váltakozik, kifürkészhetetlen érzelmek egész viharzása vonul át, amelyből legvégül csak a megütközés marad, valami enyhe, elnéző, de mégis beszédes megbotránkozás, mert jól nevelt, rendes gyerekek, szerinte, ilyen dologról nyilván eszébe sem juthatna kíváncsiskodni.

Végül apu fedte fel a dolog nyitját egy alkalommal, amikor a kíváncsiság már úgy fúrta az oldalamat, hogy nem bírtam tovább, és megkérdeztem tőle. Amilyen természetesnek vette a kérdésemet, olyan természetes volt a magyarázata – csak csodálkozni lehetett anyun, hogy ezt miért is nem volt hajlandó elmondani. Az alkalom egyébként kapóra jött, mert egy füst alatt elpanaszolhattam anyu oly rosszul eső, furcsa viselkedését, valahányszor a nyilas katonák viccelődnek velem az utcán. „Muszáj így tennie – vette védelmébe apu. – Ha történetesen én állnék veled ott a sorban, nekem is így kéne tennem.” „De én tudom – erősködtem –, tudom, hogy anyu utálja a nyilas katonákat. És azt is tudom, hogy amikor mosolyog rájuk, engem meg kinevet és kar lendítésre biztat, akkor hazudik.” „Igen, hazudik – bólintott apu, és komolyan nézett rám. – De hát gondold csak meg jól, hiszen okos fiú vagy! Mi történne, ha anyu így szólna hozzád: Ne mondd, kisfiam, hogy kitartás, és ne lendítsd arra a bohócköszöntésre a kezed, mert ezek mind egy szálíg kegyetlen, ostoba és gonosz emberek... Ugye, tudod, mi történne? Elfognának és elhurcolnának mindkettőtöket.

Azután idejönnének, felforgatnák a lakást, és persze engem is megtalálnának. A gonoszság ellen védekezni kell. Akár hazugsággal is, ha másként nem lehet. És ilyenkor a hazugság valójában nem is hazugság, ha érted, hogyan gondolom.”

Igen, értettem. Azt hiszem, jól megértettem. Ő nagyon egyszerűen és nagyon világosan tudja megmagyarázni a dolgokat, ellentétben Elek bácsival, akinek a bő lére eresztett, körülményes előadásai közben az ember kis híján elalszik, vagy szemben anyuval, aki azt tartja, hogy egy rendes gyereknek sose szabad kíváncsiskodnia, hanem azt kell tennie, amit a szülei megparancsolnak neki, s ha néha kivételesen mégis rászánja magát, hogy valamit megértessen velem, csak idegeskedve, pattogó hangon odavet egy-két mondatot, s az egésznek többnyire úgyis az a vége, hogy kifogy a türelméből, lármázni kezd, és leken egy nyaklevest, amiért olyan lassú eszű, buta kölyök vagyok. Apu mindig türelmes velem. És belátó. De mégis azt hiszem, a magyarázatai azért olyan világosak és könnyen érthetők, mert semmit sem akar letagadni vagy elhallgatni előlem (ahogy néha még keresztapa is megteszi, mondván: ez nem tartozik rád, ehhez még túl kicsi lurkó vagy, meg sem értenéd), s mert éppen azt szeretné, hogy minél többet lássak, értsek és jegyezzek meg abból, ami mostanában körülöttem történik. Amikor pedig anyu, hangjában rosszállással és aggodalommal, nemrég szemrehányást tett neki valami miatt, hogy *ezt azért már mégsem kellett volna elmondani a gyereknek*, apu megint csak azzal hozakodott elő, amit Elek bácsinak vetett oda múltkorán, nem kevésbé komoran lobbanó indulattal: „Nem engedem, hogy ő is olyan ártatlan legyen idővel, mint amilyen én vagyok, szégyenszemre, még ma is!” Ez viszont sehogy se fért a fejembe. Miért volna szégyen, ha valaki ártatlan? És miért nem szégyen az, ha hazudik? Holott tudnivaló, hogy a hazugság nemcsak csúf dolog, de bűn is. Mennyit tépelődtem és gyötrődtem ezen! Mert persze tudtam, hogy muszáj hazudnom, és azt is megértettem, amit apu magyarázott el, hogy a gonoszok ellen csak így védekezhetünk most, de abban már nem hittem neki, hogy a hazugság ilyenkor *tulajdonképpen* nem is hazugság, és porig sújtott a gondolat, hogy hazugságaimért előbb-utóbb irgalmatlanul megbüntet majd a jóisten, mert efelől nem voltak kétségeim. Elvégre amióta apu elment abba a messzi-messzi Bor nevű faluba – s számomra valamiképp az volt az idők legkezdeté –, állandóan csak hazudozom. Bárhová megyünk anyuval, bárkivel beszélgetünk, mindegyre hazudozom, hazudozom; ömlik belőlem a hazugság, akár a vízfolyás. A szemem se rebben, amikor nagy szomorúan elmondom, hogy az igazi apukám réges-rég meghalt, olyan nagyon rég, hogy már nem is emlékszem rá, meg hogy az a bácsi, akitől anyu tavaly vált el, egyáltalán nem az igazi apukám volt, hanem csak a mostohapapám, és én bizony egy mákszemnyit se bántódtam, amikor anyu elvált tőle, hanem nagyon is boldog voltam, hiszen ne legyen inkább semmilyen apukája az embernek, mint olyan mostohapapája, akit nem szeret, és akiről tudja, hogy az sem szereti őt, mert az igazi apukájának a kisleánya, és nem az övé – s végül rendszerint még el is sírom magam, miközben az emberek nem győznek sajnálni és vigasztalgatni, és tulajdonképpen ez a sírás az egyetlen igaz dolog az egészben. S hát hogyne lenne az, amikor közben mindvégig az jár az eszemben, hogy minden egyes szavam árulás és igazságtalanság apu ellen, és hogy az ilyen betanult, szörnyűséges hazugságok helyett egyszer már az arcukba kellene kiáltanom: tudjátok meg, hogy ő a legjobb ember a világon, és senkit se szeretek nála jobban, de túl sokan vannak az ostobák és a gonoszok, akik elől bujkálnia kell!

De csak hallgatok és sírok. Keserűség fojtogat meg tehetetlenség. Később már az sem. Akkor már rendszerint semmit sem érzek. Csupán valami tompa levertséget. Beletörődést. Elmondtam, amit kellett, s lám, most is elhitte mindenki... Igen, gondolom végül mindig, egész biztosan meg fog büntetni a jóisten. Irgalmatlanul nagy büntetésben lesz részem. És meg is érdemiem, nem vitás! Ha az összes házbeli gyerek összes hazugságát egybegyűjtjük – beleértve még a Ruff Karcsiét is –, az sem érne fel

együttesen az enyémhez... Ám esténként, elalvás előtt, mégis azért imádkozom a jóistenhez, hogy segítsen a hazudozásaimban; hogy segítsen minél ügyesebben hazudnom, s ne engedje, hogy akár csak egyszer is elvéstem a mondókamat, és véletlenül még valami igazat kottyantsak ki apuról, valami olyat, amivel árthatnék neki – s eközben vacogok a sötét szobában, az ágyamhoz szögez a réműlet, hogy ezekért a szörnyűséges könyörgéseimért talán már a következő pillanatban lesújt rám a régóta esedékes büntetés.

Apu pedig az ártatlanságtól félt, gondolom, és most az egyszer valóban nem értem őt. Hát hogy volnék én ártatlan? Hogyan is lehetnék az, amikor unos-untalan hazudnom kell? És nemcsak másoknak, hanem magamnak is. Vagy talán az elhiteős játékomban hazugság, meg a képzelős mozim? Egyáltalán szabad lesz-e igazat mondanom valaha is? És ha szabad lesz, tudok-e majd? Merek-e majd?...

Ilyesmiken töprengtem ott, az aranyvasárnap hosszú sorban, a péküzlet előtt, és futotta rá bőven az időnkéből. A sorbanállások napról napra tovább tartottak. S többé nem engedték meg anyunak, mint még nemrégiben is, hogy velem együtt a sor elejére állhasson. Már nem mondogatták, hogy *gyerekekkel van, hadd jusson be minél előbb*, hanem morogni kezdtek, valahányszor megpróbáltunk előrefurakodni, sőt voltak, akik ordítottak és fenyegetőztek, de olyan dühödten, böszvörösre gyúlt képpel, hogy attól féltem, menten elkergetnek, talán meg is vernek mindkettőnket. Anyu pedig a legcsikorgóbb hidegben is kénytelen lehozni magával, nehogy a házbeliekben még gyanút keltsen: talán valaki más is tartózkodik abban a lakásban, hogyha órák hosszat otthon hagy engem.

Aznap ráadásul különösen komisz idő volt. Cudar, dermedt hideg, csontig hatoló széllel, szúrósan az arcunkba vágó, apró pelyhű, örvénylő havazással. Anyu kigombolta a kabátját, a testéhez szorított, úgy próbált melengetni, mégis dideregtem. Úgy éreztem, kezem-lábam elfagy – főleg a kezem volt érzékeny, az egyujjas, szőrmebéléses kesztyű sem óvta. Annyira *fájt* a hideg, hogy minduntalanul ki-kicsurrant a könnyem, bármennyire iparkodtam is visszatartani.

Hogy a figyelmemet valami másra tereljem, a sárgacsillagosokat kezdtem nézegetni. A havat lapátolták el az úttestről, kupacokba hányták fel a járda szélére. Egy karszalagos utcaseprő vezényelte őket, néhány nyilas katona felügyelete alatt. Ámbár úgy vettem észre, a nyilasok inkább csak ácsorognak, topognak csoportba verődve, s egymás közt diskurálnak, még a fél szemüket se nagyon tartják a sárgacsillagosokon. Miért is tartanak rajtuk? Olyan öregek, soványak, gyengék azok egytől egyig, hogy a lapátot is alig bírják megemelni.

Mondja is valaki a sorban, amikor odajön az egyik nyilas katona, hogy tüzet kérjen: – De igen babusgatják ezeket a kenyérpusztítókat, testvér, sok lesz ám a gondoskodásból! Ezeknek már Titelnél kéne úszkálniuk, ahogy elnézem őket.

Vastag, gömbölyű kis bácsi, aki ezt mondja, amolyan széle-hossza-egy ember, a pirospozsgás arcával meg a tömött bekecsében olyan, akár egy zsírosbödön, és jóízűen, döcögve nevet. A nyilas katona pedig cinkos pillantást vet rá, miközben két tenyerével körülernyőzi a gyufalángot, hogy a szél el ne fújja, míg rágyújt.

– Ami késik, nem múlik – jegyzi meg halkán, és csibészes-szélesen elmosolyodik, visszanevet rá.

Sejtelmem sincs, miről beszélnek, az *úszkálást* meg végképp nem értem, mint ahogy azt sem, miért hahotáznak ezen néhányan olyan nagyon a sorban, csak azon ámulok el önkéntelenül, milyen kedves, szép mosolya van ennek a nyilas katonának, s milyen szép ember ő maga is, ahogy nyáriasan leburnult, merész, fiatal arcából féhéren előragyognak a fogai.

Én persze egyáltalán nem találom úgy, mintha különösebben babusgatnák a sárgacsillagosokat, vagy valami nagyon gondoskodnának róluk, hiszen látszik, hogy alig állnak a lábukon, és majd megfagynak szegények, mert ki tudja, mióta lapátoltatják velük a szüntelenül szakadó havat – de igazában mégsem ez szörnyeszt el hirtelen. Hanem az, ami úgy ötlük fel bennem, úgy hasít belém, hogy a lélegzetem is elakad. Nagyapa! – gondolom. – És nagyanya!... Hát hogy is szökhetnének meg ők ketten? Hogyan futhatnának el a csendőröktől? Hiszen ugyanilyen öregek, gyengék és betegek, mint ezek a sárgacsillagosok itt, akikre a nyilas katonáknak már csak vigyázniuk sem kell.

– Jaj... – suttogom magam elé, szinte nyüszítve –, jaj, anyu... anyukám!... – s úgy fakad fel bennem a sírás, mint valami bugyogó patak, és csak sírok, sírok, egész testemben remegve sírok, mert egyszerre kell megértenem, hogy nagyapát és nagyanyát soha többé nem fogom viszontlátni, s hogy apunak a vigasztalással csak fájdalmat okoztam, sokkal nagyobb, mintha a számat szóra se nyitottam volna.

Anyu pedig azt hiszi, a metsző hidegtől zokogok így, s erre még erősebben szorít magához, melenget a kabátja alatt, de minden bizonytalansággal ugyanazt gondolja az az egyenruhás, sovány ember is, aki éppen akkor állt meg mellettünk, és ellentmondást nem tűrő hangon felkiáltott.

– Azonnal engedjék előre a hölgyet a kisfiúval! Nem sül ki a szemük? Hát magyar emberek maguk?

A sorból mindenki odabámult rá, de ellenkezni senki se mert vele. Egyetlen pissenés sem hallatszott. A könnyeimen át, anyu kabátja alól előkukucskálva, csak most ismertem fel benne szomszédunkat, a csendőr százados bácsit.

A péküzlet bejáratától loholva közeledett a sort igazgató, megtermett, bundagalléros rendőr.

– Vigye előre a nagyságos asszonyt meg a gyereket – rendelkezett pattogó hangon a százados bácsi. – És máskor nyissa ki jobban a szemét! Végeztem.

– Parancs, százados úr! – vágta magát vigyázzba a hatalmas darab rendőr, s még a kolbászvastag bajusza is valahogy aláztatatosan konyult le, amint anyuhoz fordult. – Tessenek csak velem győnni, nagysasszony. Mingyárt be is mehetnek az összes többiek előtt.

– Köszönöm, százados úr – mondta anyu.

– Igazán nincs mit, nagyságos asszonyom – tisztelgett a bácsi –, ez is a kötelességeim közé tartozik. – Ő csak ekkor ismert fel engem. – Nini! – derült fel nyomban. – Hát te vagy az, kislegény? Mi már ugyanis megismerkedtünk egymással a folyosón – pillantott magyarázólag anyura. – A szomszédjuk vagyok, nagyságos asszonyom. – Azzal összeütötte a bokáját, és ahogy illett, kis főbiccentés kíséretében bemutatkozott. – Noel Gusztáv csendőr százados, szolgáلتjára!

Ilyen furcsa neve volt: Noel. Noel Gusztáv.

Anyu pillanatokra kövé dermedt arcán valami bizonytalan, tétova mosoly tűnt elő.

– Nagyon örülök, százados úr.

Madarat lehetett volna fogatni velem, hogy a véletlen jóvoltából ilyen pompásan sikerült a megismerkedésük.

– Ugye, milyen aranyos és kedves bácsi? – mondtam boldogan, miközben a rendőr előrevezetett kettőnk, és diadalmas, nagy elégtételt éreztem anyu múltkori pofonjáért. – Milyen barátságos, jó ember! – lelkeztem. – Most te is láthattad, anyu! Te is, ugye?

Mielőtt beléptünk volna a pékség ajtaján, lopva hátrapillantottam. A százados bácsi

még mindig ugyanott állt, ahol elköszöntünk tőle. Ott állt mozdulatlanul, egy helyben, és bennünket figyelt.

És aznap este becsöngetett hozzánk.

5.

– Ki az? – szólt ki anyu az éles, hosszú csöngetésre.

– Én vagyok, nagyságos asszony. A szomszédjuk.

Felismertük a hangjáról, anyu mégis hangosan rákérdezett: – Ön az, százados úr?

Ily módon figyelmeztette aput. S mögöttem máris kitárult az ebédlőajtó, hallottam, amint a sötétben apu eloson mellettünk, és nesztelenül benyit a fürdőszobába.

Lejátszódott a szokásos jelenet. Anyu mérgelődött, szidott az elhányt kulcsosomó miatt, én pedig, mint ilyenkor rendszeren, izgalmamban igazi könnyeket sírtam.

Noel bácsi egyenruhában volt, de hajadonfőit.

Összecsapta a bokáját, és meghajolt.

– Elnézést kérek a késői zavarásért, nagyságos asszony! De úgy gondoltam, szomszédok vagyunk, illik végre levizitálnom. A kislegénynek – mosolygott rám – amúgy is megígértem, hogy egyszer majd elbeszélgetünk.

– Fáradjon beljebb, százados úr – invitálta kedvesen anyu. – Egy teával megkínálhatom? – kérdezte már odabent. – Valódi, békebeli tea.

– Ó, egy igazi, jó teának már az illatát is elfeledtem! – nevetett a bácsi, s újból meghajolt, köszönettel elfogadta, miközben levette bepárásodott szemüvegét, és egy puha bőrdarabkával megtörölgette.

Nem, gondoltam ismét, nem látszik se gonosznak, se félelmesnek. Főleg így nem, szemüveg nélkül, vaksin hunyorogva... Ez, fura mód, megnyugtató. Egy vaksi emberben valahogy nincs semmi ijesztő. S bár tudtam, hogy apunak persze előle is el kell bújni a rejtekhelyére, csipetnyi szorongást sem éreztem, nemhogy félelmet, mint máskor, ha valaki bejött hozzánk. Még az is megfordult a fejemben, hogy talán beavathatnánk a titkunkba. Hiszen ha ezentúl ő is vigyázna ránk, nagyobb biztonságban lehetnénk. Ekkor azonban felötlött bennem apu múltkori figyelmeztetése, és iparkodtam minél gyanakvóbb szemmel figyelni őt.

De mégoly gyanakvó szemmel is csak csupa jót állapíthattam meg. Noel bácsi remek társalgó volt, tréfás kedvű és élvezetes beszédű, kifogyhatatlan a mulatságos történeteiből, a közvetlensége meg olyan természetesnek hatott, mintha réges-régi ismerősünk lenne, s ki tudja, mióta látogatna már bennünket. Emellett roppant udvarias volt, a figyelmesnél is figyelmesebb. Anyunak különböző kedvességeket mondott, engem hol kislegénynek, hol fiatalembernek szólított (főleg az utóbbit éreztem felette hízelgőnek), és közben hosszú, finom kezével meg-megcirógatta a fejemet – arcáról pillanatra sem tűnt el a mosoly.

Anyu szíves volt hozzá. A legszebb porcelán készletet vette elő a vitrinből – azt, amelyikre nekem még csak ránézni se volt tanácsos –, és abban szolgálta fel neki a teát, a történeteire pedig olyan pompásan mulatott, hogy hálásabb hallgatóságot Noel bácsi nem is kívánhatott volna magának. Mulatott, nevetgélt, néha egyenesen felkacagott, s közben hátravetette a fejét, válláig érő, mézszínű haja röpdösött, és nagy, barna szemében valami dévaj, szertelen vidámság táncolt. Rég nem láttam anyut ilyennek. Ilyen könnyednek, fesztelennek, jókedvűnek.

Hamarosan meg is sokalltam egy kicsit. Mert annak ugyan örültem, hogy végre egyszer jókedvű, s nem kevésbé annak, hogy immár kétségtelenül be kell látnia, mekkorát tévedett a százados bácsit illetően, és mégiscsak nekem lett igazam, de azért ez a túlcseresznyés, nagy-nagy vidámsága valamiképp elszomorított. Hát neki nem jut eszébe apu? Nem jut eszébe, hogy ott lapul a búvóhelyén, és hogy milyen rossz ott neki, mialatt mi itt teázunk meg vidámkodunk?

Ekkor már feltűnt, hogy beszélgetés közben Noel bácsi többször is figyelmesen körülnéz a szobában. Különösen a fekete pianínó keltette fel az érdeklődését.

Kisvártatva meg is kérdezte: – Talán ön zongorázik, nagyságos asszony?

– Nem, nem – tiltakozott anyu félig nevetve, félig sajnálkozva. – Ez csak úgy megvan, régi családi darab. A kisfiam gyakorolgat rajta. Az első emeleti zongoratanártól, Pelikán úrtól vesz leckéket.

Sötét pillantást vetettem rá. El voltam készülve, hogy a vendégek előtti szokásos kínzatásom következik: üljek nyomban oda, és játsszam valamit!

Nem ez történt. Noel bácsi ugrott fel az asztal mellől, ő lépett a pianínóhoz.

– Szabad, nagyságos asszonyom? – s anyu beleegyező bólintására felnyitotta a billentyűsor fedelét. – Pompás hangszer – mondta élénken Förster, nagyságos asszonyom, August Förster! Patinás, nagy híré márká, a legkiválóbbak egyike... Megengedi?

Helyet foglalt a támlátlan bársonyszéken, és fejét oldalra hajtva, leütött néhány billentyűt. Ismét láthattam különösen keskeny, hosszú ujjú kezét.

– Gyönyörű hangja van – jegyezte meg –, de meglehetősen rég hangolhatták. Tudniillik eredetileg magam is zenetanár vagyok – mosolygott hátra futólag anyura –, valaha pedig zongoraművésznek készültem. Világjáró, nagy pianistának lenni – ez volt az álmom. Sajnos, nem futotta a tehetségemből.

Végigjártatta ujjait a billentyűkön, majd játszani kezdett. A hangszer feldübörgött, telt, zengő hangok töltötték be a szobát. Sose képzeltem volna, hogy ilyen viharzó mennydörgés csalható elő egy pianínóból. Megbabonázva figyeltem. Játék közben is mindegyre mosolygott. Vékony ajkára mintha csak ráfagyott volna a mosoly.

– Liszt – mondta. – Az ő darabjait ifjúkorom óta különösen kedvelem. Csupa erő, férfiasság...

Hirtelen abbahagyta, lecsukta a pianínó fedelét.

– Szépen laknak – bólogatott elismerően. – Milyen meghittent otthonos itt minden. És mennyi értékes festmény! Szőnyi, Márfy... az meg ott Iványi-Grünwald, ha nem tévedek.

Megállt a kép előtt, s mint akinek hirtelen megragadja a figyelmét valami, fél szemét behunyva, elmerülten vizsgálgatni kezdte.

– Látja, milyen érdekes? Észrevette már, nagyságos asszony? A felhőkből kirajzolódik a művész önarcképe.

Valóban így volt. Azon a tájképen, ha sokáig és figyelmesen nézegette az ember, a gomolygó, szürkés felhők közt egyszerre fölsejlett egy szakállas arc. Csak bámultam. Hogy fedezhette fel rögtön?

– Egyedül laknak itt? – kérdezte, még mindig a képet tanulmányozva.

– Igen – felelte anyu kettésben, ahogy látja.

– Régóta?

– Harminckilenc őszén költöztünk ide.

– így, kettesben?

– Meg a férjemmel.

– Ah! – Noel bácsi meglepetten fordult hátra. – A kedves urát még nem volt szerencsém látni.

– Elváltam tőle. Több mint két éve már.

– Ah!... – mondta újból Noel bácsi, de semmi egyebet nem szólt.

Visszaült az asztalhoz, engem vett szemügyre. Visszahőköltem a tekintetétől. A vékony keretes szemüveg mögül mintha egy üvegszem meredt volna rám. Sovány arcán azonban eközben is ott vibrált a mosoly.

– Angyalka – mondta. – Ugye, nagyon rossz apuka nélkül?

Hallgattam. Nem mertem se szólani, se a szemébe nézni. Valami homályos, bizonytalan félelem borzongatott meg.

– Igen – sóhajtott fel végül –, ilyen pompás legényke egy rossz házasságot is megér.

– Ő az első férjemtől van – vetette közbe nyugodtan anyu. – Alig múlt egyéves, amikor az édesapja meghalt.

A mosoly ennek hallatára sem foszlott le Noel bácsi arcáról, csupán egy kevés mentegetőzés vegyült bele.

– Elnézést – mondta. – Elnézését kérem, nagyságos asszonyom! Nem tudhattam.

Még hogy nem tudhatta? Meg voltam döbbenve. Hogyne tudta volna! Tőlem tudta. Én mondtam el neki, amikor először találkoztunk a gangon, a beköltözése napján. Hát így hazudik? S egyszerre átjárt a rémület. Igaza volt apunak, gondoltam, mégis neki volt igaza: gonosz ember ez a bácsi, és rosszban sántikál! Félni kell tőle, nagyon-nagyon félni! Talán még annál is jobban, ahogy a nyilas katonáktól...

Még mindig engem fürkészett.

– Te szegényke! – mormolta. – Te kis árva... – s aztán anyura pillantott.

Úgy látszik, volt valami a tekintetében – én nem tudtam, micsoda –, ami arra készítette anyut, hogy felállton, és az ebédlő sarkában álló, kis szekreterhez lépjen. Kihúzta az egyik fiókot, és rövid keresgélés után néhány irattal tért vissza. Odatette valamennyit Noel bácsi elé.

Azt vártam, hogy tiltakozva elhárítja, vagy legalább szabadkozni kezd – de nem, magától értetődő mozdulattal nyúlt a papírokért, és a böngészésükbe mélyedt.

– Ó – mosolygott mindeközben is –, nem sejtettem volna, nagyságos asszony, hogy ön székely lány. Etédi... igen, negyvenben, azt hiszem, magam is megfordultam ott. Etéd... az Háromszék, ugyebár?

– Nem – mondta hűvösen anyu. – Udvarhely.

Noel bácsi nevetett, mintha nem is hallotta volna.

– Ámbár talán nem is baj, hogy nem sejtettem. Mert tudja, nagyságos asszony, manapság aligha akad gyanúsabb szerzet egyik-másik erdélyi menekülnél.

– Márpedig én valóban erdélyi menekült vagyok – biztosította anyu. – Kilencszázhuszban jöttünk át a szüleimmel meg a fivérémmel. – Azzal még egy iratot csúsztatott az asztalra.

Noel bácsi azt is elolvasta.

– Néha már hajlamos vagyok azt gondolni – folytatta közben csevegő hangon –, hogy erdélyi menekültek nem is léteznek ebben a városban, csupán olyan kétes személyek, akik erdélyi menekülteknek adják ki magukat. És ha kicsit is megkapirgálja

őket az ember, a máz alól máris előbújik egy-egy zsidó, katonaszökevény vagy egyéb olyan valaki, akinek szintén jó oka van a bujkálásra. Nem is hinné, nagyságos asszony, mennyi a hamis papír ebben a városban, és hány a hamis papírokkal seftelő csaló! És ami a legszomorúbb, ezek mind keresztény magyar emberek. Nincs az a büntetés, nagyságos asszonyom, a keréketörést meg a felnégyelést is beleértve, ami ezeknek a hitvány frátereknek, nézetem szerint, elegendő lehetne.

És ezen is csak nevetett. Mintha valami jó tréfát mondott volna.

– Ha nem tévedek – szólalt meg hirtelen simulékonyan –, itt, ugyebár, van még egy szoba is.

Anyu már jó ideje nem mosolygott, a szíves kifejezés is rég letörlődött az arcáról. Valami fagyos-büszke megvetés ült ki a vonásaira. Szótlatlanul állt fel, nyitotta ki a másik szoba ajtaját.

– Parancsoljon – mondta. – A kisfiam alszik itt bent. – És elnézett Noel bácsi mellett.

Ő is felállt, a küszöbről körütekintett a szobában.

– Kár – sajnálkozott –, hogy az udvarra nyílnak az ablakok. Nyáron rémes lehet itt a lárma.

– Tűrhető. A konyhára nem kíváncsi?

– Ó!... – Noel bácsi mézédeseen mosolygott.

Kimentünk a konyhába, s ott az volt az első dolga, hogy lenyomja a cselédszoba kilincsét. A zár nem engedett.

– Háborús időkben nemigen telik cselédre – bólogatott. – Drága mulatság volna...

Anyu kulcsot vett elő, megforgatta a zárban, kitérte az ajtót.

– Na hát, ez valóságos szála – nevetett kényszeredetten Noel bácsi. – Egy hodály! Látná csak nálam, nagyságos asszony, azt a cselédszobának nevezett odút! Ha egyvalaki bemegy, kettőnek kell kijönnie.

Kinyitotta a nyikorgó szekrényajtót is; csupa por lett a keze.

– Megengedné, hogy kezet mossak a fürdőszobában? – kérdezte csaknem bűnbánóan.

Úgy éreztem, nem bírok megállni a lábamon.

Szerencsére máris előreindult, és nem pillantott rám. Sem anyura. Mert még az ő fagyos arcán is láttam a rémület rezdülését.

Belépett a fürdőszobába, s miközben anyu felcsavarta a villanyt, megnyitotta a mosdó csapját.

– Ez viszont meglehetősen kényelmetlen – locsogott. – Ebbe a kádba épp csak egy gyerek fér bele. Ostoba építkezés. Apáink, úgy látszik, keveset gondoltak a tisztálkodással...

Elviselhetetlenül hosszú ideig mosta és törülgette a kezét. Lesütöttem a szemem, a fekete-fehér kőkockákat számlálgattam, nem mertem az ablakra pillantani.

Aztán meghűlt bennem a vér. Láttam, hogy odalép a lichthofablakhoz, és megkocogtatja a körmével.

– Ügyes – dünnyögte. – Milyen ügyes ötlet ez a fekete festék! Az elsötétítőpapír bizony könnyen megsérülhet.

Ekkor alig kéznyújtásnyira volt aputól, aki az ablak külső oldalán, a szűk világítóudvar fölé kihajló párkányon állt, abba a hosszú fémrúdba kapaszkodva, amelyet Pintér bácsi eszkábált oda.

Utána visszatértünk az ebédlőbe.

– Megengedné, nagyságos asszony, hogy olykor-olykor átjöhessek egy félóra pötyögtetni? Alig bírom ki zongora nélkül.

Anyu már nem tartotta fontosnak, hogy udvarias legyen hozzá.

– Sajnálom, százados úr – mondta szárazon –, én magányos nő vagyok, ezt meg kell értenie. De Pelikán úr, a zenetanár bizonyára örömmel engedne a kérésének.

Az elutasítást Noel bácsi nem vette zokon; legalábbis nem látszott rajta sértettség. Szórakozottan mosolygott, s már nem is figyelt anyura. A cigarettavégekkel színültig telt hamutartót nézte.

– Ilyen erős dohányos? – kérdezte, s én éreztem, hogy megint elgyöngül a lábam.

– Csak újabban – felelte közömbösen anyu. – Az idegességtől kaptam rá ennyire.

– Az idegességtől? – És Noel bácsi felvonta szeszínű, vékony szemöldökét. – Ön ideges, nagyságos asszony? Miért?

Anyu mosolytalan gúnnyal pillantott rá.

– Ezt ugye nem kérdi komolyan?

– No igen, igen... – dünnyögte Noel bácsi. – Hát persze! Nem könnyű most az élet, az egyszer biztos... Megkínálna egy cigarettával, nagyságos asszony? Odaát felejtettem a magamét.

Anyu fél csomag cigarettát vett elő a kötényéből, szótlanul eléje tartotta.

Rágyújtottak, nézték egymást.

– Nem fél így, egyedül a gyerekekkel? – kérdezte Noel bácsi. – Gondolom, gyakran hív vendégeket.

– Nagyon ritkán.

Ismét csak nézték egymást. Noel bácsi tekintete mozdulatlan volt, merev, szinte átszegezte anyut.

– Látja, nagyságos asszonyom – szólalt meg lassan –, látja, milyen különös! – És eltűnődve lecsípett egy dohányszálat az ajkáról. – Biztos voltam benne, hogy vendéget találok maguknál. Vagy hogy... lakik itt még valaki. Esküdni mertem volna rá... Különös, hogy mennyire megtréfálja az embert a saját füle. Tisztán hallottam egy tompa, mély férfihangot. És nem is ma először. A hálószobám ugyanis szomszédos a konyhájukkal.

Elhallgatott, újra anyut fürkészte; talán valami árulkodó jelre számított, egy szemrebbenésre vagy arcrándulásra, de anyu máskor oly élénk, kifejező arca áthatolhatatlan volt, s olyan, akár a jég.

Végül kényszeredetten fölnevetett.

– No persze, nagyságos asszony, hiszen nem tudtam... nem tudhattam, hogy elvált. Egyébként, magam is elvált ember vagyok – s újból csak nevetett. – Ó, a házasság... Úgy látszik, nem mindenkinél válik be ez a tisztes intézmény. Mondják is, idejét múlta már. És én még csak egy ilyen angyali, szöske kislegénnyel sem dicsekedhetek el.

Kinyújtotta a kezét, hogy megsimogasson, de önkéntelen riadtsággal kaptam félre a fejem.

– No csak – mosolygott. – Hát félsz tőlem? Angyalka...

Amikor elbúcsúzott, ugyanolyan udvarias volt, mint jövetelkor. Meghajolt, kezét csókolt anyunak, és vagy ötször is arra kérte, ne haragudjék az alkalmatlankodásáért.

Már az előszobában álltunk, amikor zavart arccal megszólalt. – Nem adna el egy üveg dzsemet, nagyságos asszony? Bizonyosan eltett télire. Tudja, a dzsem a

gyöngém...

Így hát még a kamrába is benézett.

Kifizette a dzsemet, azután végre elment.

Anyu bezárta utána az ajtót, és akkor nekitántorodott a falnak. Halálsápadt volt.

– Anyu... – dadogtam.

Intett a kezével, hogy semmi, és bevonszolta magát a szobába. Leroskadt a fotelba, két tenyerébe temette az arcát.

– Menj – suttogta. – Zörgess ki apádnak. Most már bejöhet...

6.

Ettől az estétől kezdve, egész héten át, a legváratlanabb időkben csöngetett be hozzánk Noel bácsi. Hol egy könyvet kért kölcsön, hol csipetnyi sót; máskor meg azzal jött, hogy szeretné meghallgatni a híreket a rádiókban, mert az övé éppen elromlott.

– Ejnye – fenyegetett meg tréfásan a negyedik vagy ötödik alkalommal –, hát te folyton eldugod a kulcsokat? Ilyen rosszcsont legényke vagy?

Fecsegett, körülszimatolt, azután elment. De sose lehattunk benne biztosak, hogy tíz perc múlva nem csönget-e be újra. A mély férfihangot minden alkalommal fölemlegette, holott apu nem követte el többé azt a vigyázatlanságot, hogy a konyhában megszólalt volna; már a szobában is csak suttogva beszélt, s ha anyu vagy én szólunk hozzá, önkéntelenül lehalkítottuk a hangunkat.

Egyik délután, légitámadás alatt, a szenespincében bújócskát játszottam Ruff Karcsival, Bucsek Janóval meg néhány másik gyerekkel, és olyan nagyszerű rejtekhelyét találtam (az óvóhelyi előtér homokzsákjai közé vettem be magam), hogy sehogy se bukkantak rám, s végül hangos kiáltozással adták tudtomra: nem ér a nevem, előjöhetek, én nyertem. Erre kikecmeregtem a zsákok közül, de vesztetre, mert épp az udvar felől közeledő Noel bácsiba botlottam.

– Szervusz, angyalka – állított meg barátságosan. – Miért vagy mindig ilyen szomorú?

Egy cseppet sem voltam szomorú, csak félttem tőle, és nem mertem ránézni. Reménykedve pillantottam az óvóhely felé, hátha kijön anyu a keresésemre, de persze éppen akkor nem jött.

Noel bácsi a zsebébe nyúlt, elővett egy szelet csokoládét és a kezembe nyomta.

– Edd csak meg szépen – és sajnálkozva megcirógatott. – Hiszen neked nincs apukád, akitől csokit kaphatnál, igaz?

Nem válaszoltam, csak még mélyebbre hajtottam le a fejem.

Újra megsimogatott, és kérdezősködni kezdett. Olyasmiket kérdezett, hogy megszoktam-e már a bombázásokat és a légópincét, jól alszom-e éjszaka, és nem félünk-e kettesben anyuval. Majd hirtelen azt kérdezte, hogy mikor ment el tőlünk végleg a mostohaapukám, hogy találkoztam-e vele azóta, és hogy hébe-hóba megszokott-e látogatni bennünket.

A hangja éppoly szelíd volt, akár a tekintete, az arca meg csupa mosoly, de már nem tudott megtéveszteni, tudtam, hogy mégiscsak komisz ember, akitől félni kell, mert rosszat akar. Ezt azonban semmi esetre sem vehette észre rajtam. Megszeppenve bár, ám annál engedelmesebben és illemtudóbban válaszoltam neki, pontosan úgy, ahogy anyu meg keresztapa apróra kioktattak.

Mert néha órák hosszat ezzel kínoztak. Talán nem is volt olyan kérdés a világon, amelyikre föl ne készítettek volna! Ha pedig csak egyszer is hibáztam a válasszal, anyu valósággal kikelt magából: sírógörcsöt kapott, vagy fuldokolt és tombolt dühében – még az is előfordult, hogy nekem esett, és úgy kellett kiszedni a keze közül. Apu szóltanul ülte-hallgatta végig ezeket a gyötrelmes kérdezz-feleletesdiket, de egyik nap aztán véget vetett az egésznek. „Elég ebből! – mondta határozottan. – Nem engedem, hogy agyonkínozzátok. Vagy megbízunk a természetes eszében, és mást úgysem tehetünk, vagy hiábavaló az egész. De tönkretenni nem hagyom!” Anyu a kezét tördelte, és sírva fakadt, Elek bácsi kedvetlenül felsóhajtott. „Azt hiszem, igazad van – intett apunak. – Nincs ennek így semmi értelme...”

Ebben tévedett. Mert hálás voltam ugyan apunak azóta is, hogy olyan erélyesen közbelépett, de magamban be kellett látnom, hogy anyu és keresztapa leckéinek azért megvolt az értelmük. Nem jöttem zavarba Noel bácsi faggatásaitól. Egyedül csak az ejtett zavarba, hogy nem tudtam eldönteni, valójában hisz-e nekem, vagy sem – bármit válaszoltam ugyanis, ő csak mosolygott és bólogatott egyre.

– Hozzátok nemigen járnak bácsik, ugye? – kérdezte akkor, ott a légópince előterében, én pedig a fejemet ráztam.

– Nem – feleltem. – Senki más nem jár hozzánk, csak Elek bácsi.

– Elek bácsi? Ő kicsoda?

– Alezredes – vágtam ki büszkén. – Anyu testvére. A keresztapám.

Ezen eltűnődött.

– Ritkán jöhet hozzátok, hallod, mert még sohase láttam.

Megint a fejemet ráztam, és azt mondtam, hogy keresztapa szinte mindennap meglátogat minket, de csak egy kicsit marad.

– Jól van – mosolygott, és hideg ujjaival meg veregette az arcomat. – Szaladj be az óvóhelyre, biztosan aggódik már a mamád.

Egyik este aztán, valamikor a hét közepén, csakugyan nálunk találta Elek bácsit.

– Á, a mély hang tulajdonosa! – tréfálkozott.

Összeütötte a bokáját, és bemutatkozott.

Keresztapa szóltanul mérte végig, épp csak biccentett. Élveztem a dolgot. Újból a régi volt, mint amikor még egyenruhát viselt: kimért, fölényes, rideg tekintetű.

Ám Noel bácsi, csalódásomra, nem jött zavarba tőle, még csak elfogódottnak sem látszott. Szokása szerint locsogott és kedélyeskedett egy darabig, majd udvariasan keresztapa iratait kérte.

– Elnézést, alezredes úr... Elnézést kérek – szabadkozott, miután elolvasta és visszaadta az igazolványokat. – Magam is viszolygok ezektől a formaságoktól... Szabadna megkérdezni, alezredes úr, miért helyeztetett szolgálaton kívül?

– Ezt a honvédevezérkarnál kérdezze meg, igen, százados úr?

Noel bácsi némán ment el akkor, és reméltük, hogy ez után a találkozás után végleg elmarad. Nem így történt. Aznap még egyszer visszajött, másnap pedig háromszor vagy négyszer is beállított.

Látogatásai egyre jobban megviselték anyut; napról napra kimerültebbnek látszott. Eleven, szép arcára valami mozdulatlan dültség köveseden, fényes tekintete kihunytt, akár egy vak tükör, egész lényéből üzöttség áradt. Néha majdnem kibuggyant a könnyem, amikor lopva elnéztem. Hová tűnt az élénksége, a mozgékonyasága; hová felsugárzó, bűvös mosolya? Vonásai mélyebbek lettek, mozdulatai tétovák, a szeme körül és a szája sarkában ismeretlen kékessötét árnyak jelentek meg – mintha röpke

napok alatt, a szemem láttára vált volna öregebbé és öregebbé.

Apu is mind törődöttebb lett; szótlanná vált, komorrá, fásulttá. Azelőtt szinte naphosszat a rádiót hallgatta, hírekre vadászott. Bizonyos órákban odaült a gramofonos, nagy készülékhez, hogy alig hallhatóra tompítva, addig csavargassa a keresógombját, míg csak a zavaróállomás recsegése és füttyögése mögül elő nem döndült a négy mély dobütés: „Itt London, itt London beszél...” De mostanában már be se kapcsolta. Órákig ült némán, magába süppedve, ujjai közt kihamvadt cigarettával, csak ült révetegen, fénytelen szemmel nézve maga elé, s gyakran meg sem hallotta, ha szóltunk hozzá. Hol járhatott gondolataiban? Milyen messze? Vajon honnan kellett visszatérnie, hogy ködös tekintete lassacskán kitisztuljon ismételt szólongatásunkra, s végül alig rezdülő, halvány mosollyal jelezze: megérkezett, visszajött, újra itt van köztünk?

– Nem értem! Nem értem... – hallottam egyik este, már lefekvés után, anyu sutogását a másik szobából. – Hát mit akar? Mit akarhat még tőlünk?...

– Közönséges csendőrtempó – felelte tompa hangon apu. – Mindig is ez volt a módszerük. Akit egyszer kipécéztek maguknak, arról le nem szállnak addig, amíg el nem kapják.

– Hiszen a múltkor éppen te mondtad: semmi okot nem adtunk neki gyanúra!

– Nem tudhatjuk. Talán mégis...

– De hát mivel? – kiáltott fel kétségbeesetten anyu, s szinte láttam, mint az utóbbi időben oly gyakran, hogy kínzó tehetetlenségében a kezét tördeli. – Mivel, mondd, mivel? Az isten szerelmére, mivel?

– Psss! – figyelmeztette apu. – A gyerek...

Csend támadt. Bizonyára hallgatóztak, nem mocorgok-e. Lélegzetvisszafojtva feküdtem az ágyamban a takaró alatt, a sötét szobában, ahol a kislámpa világított, egy indigókékre festett, gyenge égő, hogy ne féljek egymagamban, és a félfülű, vedlett plüssmackót öleltem, szörnyekkel teli, lidérces éjszakáim hú társát.

– Nézd, Magdus – szólalt meg aztán apu higgadtan –, az igazat megvallva, ez a história a két apáról, a válásról, a vér szerinti, az édesapa korai haláláról... nos, lássuk be, ez az egész história, bármilyen alaposan átgondoltuk is annak idején, elég valószínűtlen. Legalábbis nem túl meggyőző...

– De a papírok! – hallottam anyu zihálását. – A papírok ezt mind bizonyítják... és a papírok tökéletesek! Elek erről még jókor gondoskodott. Nem hamisítványok, kifogástalan valamennyi.

– Tökéletesek... kifogástalanok... – Apu csak nevetett a foga között. – Ki törődik most holmi papírokkal? Talán egy ilyen fogdmeg? Éppen ő?

Ismét csönd lett odaát.

Aztán anyu csüggedt hangja hallatszott.

– Fáradt vagyok. Nagyon fáradt... És mindennap megrémít az az érzés, hogy... hogy nem tudom, meddig bírom még. Vannak percek, amikor hirtelen elfog valami ólmos kimerültség... kezem-lábam elzsibbad... mozdulni sem tudok... mintha csak össze lennék kötözve... És közben azt gondolom: úgyis mindegy, minden hiába! Elpusztulunk... nincs remény... semmi remény...

– Én is egyre gyakrabban érzem ezt – mondta rekedten apu. – Minek is élek? – kérdezem magamtól. – Mire való ez az egész céció? Hiszen ha te nem volnál... és ha nem volna ez a gyerek...

– Hallgass! – szakította félbe anyu. – Hallgass... könnyörögve kérlek, hallgass! Ó,

hallgass... – és a hangja elcsuklott, sírásba fulladt.

Feküdtem a rácsos kiságyban, feküdtem mozdulatlanul, görcsösen szorítva magamhoz a plüssmackót, néztem a mennyezetet a hálószerű mintázatot, melyet a háncsburás kislámpa gyér, kék fénye vetített fel oda, csak feküdtem halottmoccanatlan, olyan kicsire kuporodva össze, amilyenre csak tudtam, és azt hajtogattam magamban: nem hallottam semmit! semmit a világon! mit is hallhattam volna? hiszen tudom, *egészen biztosan* tudom, hogy apu is, anyu is réges-rég alszik odaát!

Ám ekkor hirtelen eszembe villant, hogy egyszer már megpróbáltam elhitetni magammal ilyesmit. Egy hasonló, álmatlan estén, amikor ugyanígy feküdtem a macimmal az ágyban, ugyanígy füleltem a másik szobából beszűrődő hangokra, először azt képzelvén, csak hallucinálok, és akkor is elkövettem mindent, hogy meggyőzzem magamat róla, mert hiszen oly valószínűtlen és hihetetlen volt az, amit hallottam – de nem sikerült, valami arra kényszerített, hogy kibújjam a takaró alól, elszoruló szívvel az ajtóhoz somfordáljak és résnyire megnyissam... és hát a hihetetlen mégis igaz volt: apu hangját hallottam az ágyban, apuét, aki ott állt az ebédlőben, az asztal mellett, valami kopott, bő ruhában, amely nevetségesen lötyögött rajta, ott állt, fél karjával átölelve anyut, én pedig egyszerre szélesre tártam az ajtót és berontottam, „apu! – üvöltöttem – apu! apukám!”, s ők szinte megmerevedtek csodálkozásukban, és anyu azt hebegte: „hát te... te még nem alszol?“, de talán nem is mondta, vagy ha mondta, nem hallottam, amit mond, mert nem figyeltem semmi másra, csak apura, csak őt néztem és őt láttam, miközben olyan bolondul kalimpált a szívem, hogy féltem, még kiszakad, csak néztem őt, nem tudtam levenni róla a szemem, hogy megváltozott!, gondoltam, istenem, hiszen megismerni is alig lehet!, bajusza volt, és lefogyott, rettentő mód lesoványodott, az arcán kidudorodtak a csontok, a bőre beesett, ismeretlen, mély redők vésődtek a homlokába, a haja pedig őszes lett, a halántékánál és hátul a nyakán majdnem hófehér, azt azonban rögtön észrevettem, hogy a szeme a régi maradt, a kissé keskeny, huncut-lágy, nagyon-nagyon kék szeme, és akkor odaszaladtam hozzá, és a nyakába ugrottam, és azt kiáltottam: „Apu, miért vagy ilyen bűdös? Micsoda ez a szörnyű bűdösség rajtad? Mi ez, apu, mondd, miféle bűdös szag?”

Hogy neveltünk akkor! Hogy kacagtunk mind a hárman! Le kellett ülnünk hamarjában a szőnyegre, hogy kikacagjuk magunkat. És persze muszáj volt mindjárt egy jó nagyot hemperegnem is ott apuval. Ám hempergés közben is egyre csak azon fitorogtam, hogy milyen bűdös, hogy milyen rettentően és kibírhatatlanul bűdös. De milyen jó, gondoltam boldogan, hogy itt érzem, itt szagolgathatom ezt a szörnyű bűdösségét!...

Könnyek szöktek a szemembe. Mintha aranyfüsttel vontak volna be az idő, olyan szép volt ez a nem is túl régi emlék. Akkor azt gondoltam, összekerültünk újra, és többé semmi sem szakíthat el minket egymástól. Most pedig kiderülne, hogy ez csak egy csalóka ábránd volt? Igaz volna, hogy minden hiábavaló? Apu szerencsés szökése és bujkálása, Elek bácsi gondoskodása és anyu összes erőfeszítése? És minden színlelés, porhintés, hazudozás? Hát hiába, hiába minden? S mindegyre anyu szavai visszhangoztak bennem: nincs remény... nincs remény... nincs remény...

Csak feküdtem, néztem tágra nyílt szemmel a sötétet, és úgy éreztem, amit hallottam, mindennél iszonyúbb. A szívem vert, mint a harang, csengett-bongott a bordáim között (lehetetlen, gondoltam, hogy ezt a zúgó zenebonát meg ne hallja valaki!), a fejem kiforrósodott, s egyszeriben elborzadtam, reszketni kezdtem, mert azok a hálószerű árnyak ott a mennyezetet, az a rejtelmes árnyékháló hirtelen életre kelt, mozogni és növekedni kezdett, már nemcsak a plafon derengő négyzetét fonta be keresztül-kasul, hanem lekúszott a falra, az ágyam felé araszolt, mintha imbolygó csápjaival rám akarna hurkolódni, jaj, gondoltam, el innen, el, bárhová, csak innen el!,

és váratlanul ott találtam magamat egy félig bedőlt, feketén ásító, mélységes mély kút peremén, s éreztem, hogy bármennyire megfeszítem is az erőmet, valami vonz, ellenállhatatlanul vonz abba az irtózatos, fekete, iszapos kútba, amelynek a mélyén csontok fehérlenek, meg lódögök vannak, meg békák, tekergő kígyók, pókok és elhullott denevérszárnyak, s mindenféle fertelmes, zöld szörnyek tátognak felém, kivicsorítva túhegyes fogait, és éreztem, hogy minden szál hajam az égnek mered, hogy megfagy bennem a vér, hogy a borzalom jeges galacsinjai görögnek végig a gerincemen, mert lám, már meg is támolyodom, már szédülök bele a kútba, és hiábavaló minden iparkodásom, hogy tíz körömmel kapaszkodjam a kávéjába, síkos kőpereméről az ujjaim sorra leválnak, aztán már zuhanok, zuhanok bele a feketén ásító, iszonyú gödörbe, meg-megpördülve közben, a kút nyálkás gyűrűjéhez csapódva minduntalan, csak zuhanok, mindegyre zuhanok, és soha nem akar vége szakadni ennek a zuhanásnak, amikor végre ráeszmélek, hogy mindez csak álom volt, és erőnek erejével fölébresztem magam, éppen akkor, amikor hirtelen csörömpölve kihull mind a két ablak, szárnyaikat izmos kezek tépik fel, belökik az elsötétítődeszkákat, és a folyosóról fekete egyenruhás emberek ugrálnak be, letépik, szétszaggatják a függönyt, amelybe belegabalyodtak, csizmás lábukkal rátaposnak, félrerúgják, miközben zseblámpafények cikáznak ide-oda, éles pászmájukkal felszabdalva a szoba sötétjét, anyu!, akarok kiáltani, anyu! segíts, félek!, de akárhogy kínlódom, erőlködöm, nem mozdul a nyelvem, hang nem tör elő a torkomból, s csak várom bénultan, a mackómat szorongatva, várom rettegve és megadóan, hogy rám találjon valamelyik zseblámpapászta, hiszen most már nincs menekvés, jól tudom, nincs hová bújni, hacsak a takaró alá nem, de magam is érzem, milyen gyerekes dolog lenne az, nem, nincs értelme, gondolom, úgyis fölfedeznek, és akkor valóban rám villan az egyik zseblámpa kéréje, rám villan, megakad, megállapodik rajtam, az ágyam előtt pedig egy nyilas katona magasodik, egészen fölfebém hajol, úgy mered rám, úgy fürkészt vizsla tekintettel, és különös, hogy bár elvakít a zseblámpája, mégis tisztán látom az arcát, a csontos, himlőhelyes arcát, s ezt az arcot ismerem valahonnan, mint ahogy a szűrős szempárt is, amint félig lebecsátott, vörös szemhéja alól vizsgálgat, míg végül dermesztő rémületem közepette ráismerek, ő az, aki egyszer a belvárosi pincében igazoltatott minket anyuval, ahol elfogták a ballonkabátos embert, és egyszer csak megpillantom a fölém ereszkedő másik arcot is, az öreges ráncokkal, a vékony szájjal, az előreugró, mulatságos Pinocchio-orrjal meg a fémkeretes szemüveg mögül figyelő, merev-mozdulatlan üvegszemmel, nos, kislegény?, szólal meg, s amióta ismerem, most először nem mosolyog, nos, hol az apukád?, kérdezi, hát hol van? hova bújt?, nekem pedig csupán annyi erőm marad, hogy rémülten rázogassam a fejemet, de erre rám sziszeg, fogai közül sivítva tör elő a harag, áruld el, de azonnal, átkozott kis csibész, sziszegi, áruld el, hol van! hiszen hazudtál nekem, te kis pokolfajzat, hazudtál, amikor azt mondtad, hogy meghalt, azóta már tudom, kinyomoztam!, én meg csak vergődöm az éles fényben, már az összes zseblámpák rám szegeződnek, kéréik az arcomat tépik, hasogatják, nem! nem igaz!, szakad fel bennem végre a hang, nem igaz! én nem hazudtam!, kiáltom, nekem nincs apukám... meghalt... meghalt... meghalt...

A saját sikoltozásomra riadtam fel.

A szobában égett a csillár, és a könnyeimen meg a szemembe csörgő verítéken át megnyugodva láttam, hogy az ablakok épek, rajtuk az elsötétítődeszkák, mint rendesen, és a függönyt sem szaggatta le senki, s hogy ott áll az ágyamnál anyu is, apu is, és mind a ketten elnyílt szájjal, néma döbbenettel néznek rám.

7.

Így érkezett el karácsony estéje. Nem kevésbé vártam, mint tavaly meg tavalyelőtt (annál régebbre nem emlékeztem vissza), s hát persze fölcsigázva, izgatott reménykedések közepette találgattam, vajon mit kapok majd, milyen ajándékokra lelek a fa alatt. Anyu szelíden mosolygott, és felajzottságomat azzal csendesítgette-csillapította, hogy ne várjak se sokat, se szépet, mert az idén csak amolyan háborús Jézuskára számíthatunk.

Valami azt súgta, hogy igazat mond, mégis reménykedtem. Azt hajtogattam magamban, hogy ha háborús Jézuska jön is az idén, velem azért biztosan kivételezni fog. Hiszen tudott dolog, a mesékben is mindig úgy történik, hogy akit sok fájdalom és szomorúság ér, azt a végén busásan megjutalmazza valami jó tündér vagy maga a jóisten.

Remények és kétségek közt telt el a nap. Lassan peregtek el az órák, már a délelőtt is kétszer olyan hosszúnak rémlett, mint máskor, délután pedig valósággal vánszorogni látszott az idő.

Amikor alkonyodni kezdett, anyu átküldött az udvari szobába. Csak akkor jöhettek elő, kötötte a lelkemre, ha meghallom a kis csengettyű csilingelését. Ez a kis csengettyű titokzatos valami volt. Nem derült ki, hogy anyu rázogatója-e meg, vagy valamelyik angyal, akit természetesen nem lehet látni, hiszen az angyalok tudvalevőleg láthatatlanok is tudnak lenni, ha úgy akarják; ez sose derült ki, mint ahogy magát a csengettyűt se láttam soha, csak ezüstös hangját ismertem. Ha megcsendül, szélvészfényként nyargalok be az ebédlőbe, ahol a karácsonyfa áll, pompásan földíszítve, ágain imbolygó lángú kis gyertyákkal, percegve sziporkázó csillagszórókkal, és az egész szobát remek fenyőillat tölti be. Anyu megcsókol, könnyeivel összemaszatolja az arcomat, s ezt mi tagadás, sehogy sem értem, nem fér a fejembe, hogy miért is sírdogál ilyenkor, hiszen karácsonyeste szerintem csak örülni és nevetni szabad, aztán megsimogatja a fejem, és meghatottan azt mondja, hogy énekeljük el a *Mennyből az angyalt*. Eléneklek, holott legszívesebben rohannék már a fához megnézni az ajándékokat.

A türelmetlenségtől topogva álltam az ablaknál.

Hullott a hó, a folyosók üresek voltak. Szemben Rufféknál szellőztettek. Láttam, már felállították a karácsonyfájukat, amely olyan magas, hogy csúcsával a mennyezetet horzsolja, és Ruff bácsi, létrára kapaszkodva, éppen a díszeket aggatja rá. Ruff Karcsi két nappal ezelőtt már elhencegett, mi mindent hoz majd neki a Jézuska. Ő mindig jó előre tudja, hogy milyen ajándékokat kap, s bár ezt felette rejtélyes dolognak tartottam, mert hát honnan is tudhatná meg előre, hogy a Jézuska mit tesz a karácsonyfája alá, most egy csepp kedvem se volt eltöprengeni rajta, inkább odasoroltam a szokásos hazudozásai közé. Az én fám alá különben is sokkal szebb ajándékokat tesz majd, gondoltam, mert engem most jobban kell szeretnie Ruff Karcsinál. És ezt fennhangon is eldünnyögtem vagy tízszer, mert úgy okoskodtam, semmi esetre sem árthat, ha a Jézuska is meghallja, hogy mennyire bízom benne.

Aztán Rufféknál becsukták az ablakot, és föltették az elsötétítődeszkákat. Egyre jobban besötétedett, koromfeketesség borult a házra. A lépcsőházban kigyúltak a kékre festett, halvány fényű villanykörtek. Písla világukkal olyanok voltak, mint a jánosbogárkák.

Ekkor végre megszólalt az ezüstös hangú csengettyű, és berontottam az ebédlőbe.

Minden úgy történt, mint máskor.

Csillagszórók szikráztak, és lobogtak a kis gyertyák a fenyőfán (elégedetten láttam, hogy a mienk is a plafont súrolja), anyu roppant meghatott volt, megcsókolta, és kérte, hogy énekeljük el a *Mennyből az angyalt*. Apu mellettem állt, csipkedett, és nagyon

halkan, de annál hamisabban ő is velünk együtt énekelt.

Nem is volt ez igazában rossz karácsony. Igaz, hogy szaloncukor alig akadt a fán, habcsók meg egyáltalán nem, hiszen ilyesmit már egyáltalán nem lehetett szerezni, s valamivel kevesebb játékot kaptam ugyan, mint máskor, de amit kaptam, az egytől egyig remek dolog volt. A legjobban talán mégis egy kis traktornak örültem. Szakasztott olyan piros volt, s nem kevésbé gyönyörű, mint az a tűzoltóautó, amit mikulásakor kaptam Elek bácsitól.

Apunak is nyomban felcsillant a szeme, amint a kezemben megpillantotta.

– Gyere, játsszunk vele – biztatott.

– Hogyne! – s a traktorral együtt az asztal mögé menekültem. – Hogyne! Hogy ezt is elrontsd, mint múltkor a tűzoltókocsit!

– Ó, te kis mulya – méltatlankodott. – Ha elrontom, hát megjavítom.

– A múltkor is ezt mondtad. Mindig elrontod a legszebb játékaimat.

– De mindig kapsz helyette valami újat.

– Te pedig azt is elrontod.

– Miért? – kérdezte védekezően. – Téged talán nem érdekel, hogy mi van például ennek a traktornak a belsejében?

Ebben igaza volt. Szörnyen érdekelt. Nekem is ez volt a gyenge pontom: minden játékot szétszedtem, amelyik csak járt vagy mozgott.

Hasra feküdtünk hát a szőnyegen, s miközben anyu vacsorára kezdte teríteni az asztalt, szemügyre vettük a kis traktort. Az ember meghúzott rajta egy apró fogantyút, s erre mérges kis pöfögéssel elindult, miközben két pici reflektora világítani kezdett.

Elbűvölten figyeltük.

– Mondd, apu – néztem rá –, mitől jár ez?

– A fene tudja – ráncolta a homlokát. – Engem is éppen ez izgat. Talán benzin van benne...

A kezébe vette, és megszagolgatta.

– Meg kéne vizsgálni... Hm... Közelebről. Mit szólsz hozzá? – És laposan rám pislantott. – Szerintem okvetlenül benzin van benne.

Óvatosan nézegettük egymást. Éreztem, hogy apu borzasztóan szeretné szétszedni a traktort, és hát, sajnos, engem is elfogott a kíváncsiság.

– Ha kifolyik a benzin a szőnyegre, anyu veszekedni fog – suttogtam.

– Most nem figyel ide – súgta vissza apu. – Különben is, a benzin egykettőre elpárolog. No gyere, segíthetsz te is...

A kis traktorban gyűszűnyi benzin se volt, de elemje se volt, egyáltalán semmit se találtunk benne. Utolsó darabkájaig szétszedtük, és akkor apu sajnálkozva megállapította: – Hát ez kész talány! Nem lehet tudni, mitől jár.

– Most már sehogy se jár! – fakadtam ki dühösen, – Ezt is jól elrontottad!

Erre ő is dühös arcot vágott.

– Csend, elhallgass! Micsoda egy bűdös kölyök vagy! Szétszedem miattad ezt a gyönyörű kis holmit, mert kíváncsi vagy, mint egy vénasszony, és még murizol itt nekem?

– Igenis, murizok! – s már bögtém, mint a záporoső. – Ha elrontottad, csináld is meg! Tessék összerakni, amit szétszedtél!

Anyu dohogott, a fejét csóválta, mind a ketten szamarak vagyunk, jelentette ki,

amiért tönkretettük a kis traktort, hiszen a vak is láthatta, hogy felhúzásra működik, mi másért fityegne ott, a motorháza elején az apró kurbli; azzal összeszedette velünk a szétszórt darabkákat, mondván, odaadja majd holnap az egészet Pintér bácsinak, aki bizonyára van olyan ügyes, hogy meg tudja reparálni.

Mindeközben apu orrokat meg számfületeket mutogatott nekem, és olyan mókás torzpfákat vágott, hogy végül már nem is a bögéstől, hanem a nevetéstől potyogtak a könnyeim.

De anyu hamarosan véget vetett a rajcsúrozásnak.

– Üljetek asztalhoz – mondta szigorúan és viselkedjetez rendesen, mert hozom a vacsorát.

Ott ültünk mindketten a hófehér abrosszal megterített asztalnál, illetlenül csörömpöltünk régimódi, súlyos evőeszközeinkkel, amelyek éppúgy, mint a levéldíszes porcelán tányérok meg a talpas kristálypoharak, csak ritka ünnepeken kerültek elő a pohárszékből, mert anyu féltve őrzött kincsei közé tartoztak; csörömpöltünk és azt skandáltuk: *éhes a banda, korog a gyomra*, s vártuk, hogy anyu bejöjjön a tálcával. Közben apu egy selyempapírba göngyölt kis dobozt húzott elő a zsebéből. Tegnap hozta fel neki Elek bácsi szörnyen titokzatos arccal („Remélem, ez az, amire gondoltál?” – kérdezte aggodalmasan), és nem volt nehéz kitalálnom, hogy a dobozban valami ajándék van, amelyet apu anyunak szán.

Aztán anyu bejött a tálcával, és a tálcán egy tányér kocsonyával meg egy hatalmas tál gőzölgő főtt krumplival (ez volt az ünnepi lakománk, amihez apunak egy üveg vörös bor is jutott), s láttam, hogy a markában titkon ő is valami kis ajándékot szorongat.

Megettük a vacsorát, meggyújtottuk a hímes díszgyertyát az asztalon cifra tartójában, apu pedig bort töltött a poharakba. Még én is kaptam egy félujjnyival. Fölemeltük a poharainkat, koccintottunk, és néma elfogódottsággal pillantottunk egymásra.

Volt valami varázsa ennek a percnak. Hirtelenében nem is tudtam eldönteni, mi a legszebb benne: a díszektől tündöklő, illatozó fenyőfa, a gyertya lángjának lassú lobogása az asztal felett, vagy az összekoccanó kristálypoharak soká hangzó csendülése s kelyhükben a vörös bor bársonyos, komoly ragyogása, vagy apu és anyu megindult, tünődő arca, amint egymást kereső tekintetük összekapcsolódik? Nem tudtam eldönteni. Csak a perc meghittségét éreztem; csak azt éreztem, hogy olyan szép ez a perc, amilyent még nem éltem át, és hogy jó volna megállítani, vagy ha már megállítani nem lehet is, jó volna legalább meghosszabbítani, hogy minél tovább tartson.

– Hát, akkor... – mondta apu. – Boldog karácsonyt!

– Neked is – lehelte anyu.

Kihörpintették a poharukat, és ajándékot cseréltek. Izgatott ujjakkal hámozták elő a selyempapírból a maguk kis dobozát, s amint kinyitották a fedelét, hitetlenkedve felkiáltottak, és elfakadtak nevetve mind a ketten.

Nekem is muszáj volt nevetnem rajtuk. Ez lett hát, gondoltam, a nagy titkolózásuk vége!

Mert ugyanaz volt az ajándékuk egymásnak, egy-egy gyűrű.

Amelyiket anyu kapta, annak egy kő ragyogott a foglalatában, éppen olyan színű, mogyoróbarna, amilyen a szeme; ő meg pecsétgyűrűvel lepte meg aput, és a gyűrű lapjába úgy vésette bele kettejük nevének kezdőbetűit, hogy a betűk hajszálvékony cikornyái kibogozhatatlanul egybefonódtak.

– Csodálatos!... – szakadt ki belőlük szinte egyszerre, s aztán csak néztek egymásra elhomályosodó szemmel.

Én pedig már boldogságomban nevettem. Azt az előző percet nem állíthattam meg, de lám, támadt helyette egy másik, egy még szebb – oly régóta nem láttam őket ilyen önfeledten örülni!

Kinyújtották a karjukat, s kezüket, messzire tartva a szemüktől, magasra, a fény felé emelték, úgy gyönyörködtek az ujjukra húzott gyűrűben, és anyu elmosolyodott, éppen apuhoz fordult, hogy mondjon neki valamit, amikor megszólalt a csengő.

Rövid, éles csengetés volt. Olyan, akár egy rikoltás.

Így csak Noel bácsi szokott csengetni, gondoltam, és megdermedt bennem a vér.

Néhány pillanatig anyu is kővé meredve állt. Kinyújtott karral, kissé szétterpesztett ujjakkal, arcára fagyott mosollyal.

Majd hevesen megrázta a fejét.

– Nem... Nem nyitok ajtót! Nem nyitom ki neki ! – suttogetta.

Apu semmit se mondott. De már vette is a bekecsét, némán belebújt, és csak a szemével jelezte, hogy indul a fürdőszobába.

Erre anyu arca is megkeményedett. Az asztalhoz ugrott, apu tányérját, poharát, evőeszközeit szempillantás alatt a pohárszék ajtaja mögé lökte, s miközben a csengő ismét felrikoltott, mellettem termett, és megragadta a vállamat.

– Befelé! Gyorsan! És elő ne merészkedj, amíg nem hívlak! – Azzal áttuszkolt a másik szobába, s rám csapta az ajtót.

Szuroksötét volt odabenn, de nem gyújtottam villanyt. Lekuporodtam a padlóra, a fal mellé, homlokomat a térdemre támasztottam. Úgy éreztem, menten megreped a szívem a dühtől, a fájdalomtól meg a gyűlölettől. Hát még ilyenkor is?... Még karácsonyeste is betolakszik, hogy gyötörjön minket? Amikor végre örülhettünk egy kicsit...

Sírni szerettem volna. Üvöltve, tombolva, torkom szakadtából sírni, de nem tudtam. Mintha elapadtak volna a könnyeim. Mintha minden kiapadt volna bennem. Már haragot sem éreztem, fájdalmat és gyűlöletet se, már csak merő üresség volt bennem, sötét, tátongó, nagy-nagy üresség, és hirtelen arra gondoltam: talán a meghalás lehet éppen ilyen.

De most ez a gondolat se rémített meg. Fikarcnyi szorongást sem okozott. Egyáltalán semmit sem éreztem, csupán valami szédülésfélét; ám ez a szédülés erősödött, hiába hunytam be a szemem, nem múlt el, se nem csillapodott – egyszer csak megmozdult s keringeni kezdett velem a szoba, egyre jobban forgott, keringett, hullámozott, himbálózott, miközben csukott szemhéjam alatt vörös, sárga és lila fények cikáztak, köröcskék, vonalak meg furcsa görbületek féktelen, vad kavargásban, szeszélyes összevisszaságban, hol fantasztikus ábrákba rendeződve, hol újból szanaszét szóródva, mint egy varázscső képei, majd egy izzó tűzgömb tűnt elő, amely száguldva és lángot lövellve közeledett felém... de ekkor hirtelen valahogy minden eltávolodott, messzire szakadt, éppúgy, mint amikor egyszer fordítva néztem bele keresztapa látcsövébe, és ezzel az eltávolodással nemcsak messzire került, hanem bizonytalanáá, sőt valószínűtlenné is vált minden, még csak abban se lehettem biztos, hogy én magam tényleg én magam vagyok-e, és abban se, hogy mindaz, amit naponta átélek, valóban megtörténik-e, hiszen lehetetlen, hogy ennyi rossz *igazából* megtörténjék velem, és ekkor megint az izzó tűzgömböt láttam magam felé száguldani, mielőtt azonban elérhetett volna, valami sárgás, sűrű homály ereszkedett rám, és fojtogatóan körülburkolt, de ez már bódulat volt, vagy ájulás, vagy álom, olyasmi, amilyenben még

nem volt részem, s amelyről nem is tudtam számot adni magamnak.

Talán egy óra telt el így, talán csak percek.

Arra ocsúdtam, hogy megnyílik az ajtó, és világos keretében anyu vékony alakja rajzolódik elém.

– Kijöhetsz...

Hunyorogtam az erős fényben, de így is láttam, hogy az arca már törődött, az öröm lefoszlott róla.

Apu szótlánul cigarettázott az asztalnál. Rettenetes hideg lehetett oda-kinn, mert a bekecsében is vacogott, csontig át volt fagyva.

– Nem engedtem be – mondta anyu. – Azt mondtam, nem lehet, a gyerek váratlanul belázasodott.

– Ezt sose mondd – csóválta meg a fejét apu.

– Mi mással küldhettem volna el?

– Talán nem kellett volna elküldenéd. Talán behívnod okosabb lett volna. Most majd még gyanakvóbb lesz, napjában ötször is be fog csengetni.

– Nem... ma nem engedhettem be – suttogta anyu. – Semmi áron! Inkább megölettem volna magam.

Láttam, hogy az asztalon egy üveg kölni meg egy skatulya bonbon áll.

– Ezt hozta – mutatta anyu. – Nekem meg a gyereknek. Megköszöntem, és kértem, menjen el. Először nem akart. De aztán mégis elment...

Apu hallgatott. A tekintete tompa volt, és idegen, ahogy ránk szegeződött az arca elé emelkedő cigarettafüst mögül. Valahogy úgy pillantott anyura is, rám is, mintha egyikünket sem ismerné.

– Én is elmegyek – mondta.

Rábámultam. Egyszerűen nem értettem, miért mondja ezt. Hát hova akar menni ilyen késő este, és egyáltalán mi dolga lehet valahol is?

– Még ma éjjel elmegyek – ismételte meg, és a hamutartóba nyomta a cigarettáját. – Képtelenség ezt a bújócskát tovább folytatni.

Anyu csak nézte, szólni sem tudott.

Apu pedig halványan elmosolyodott, és ezt nagyon különösnek találtam ebben a helyzetben. De hát mi rajzolódott volna fel az arcára, ha nem mosoly, amikor a tekintete lágy lett, a szája szélesebbre húzódott s szögletében kissé fölfele görbült, és még a gödröcske is megjelent az állán, mint mindig, ha mosolygott?

– Ezt rosszul csináltam – mondta. – Esztelenség volt idejönnöm, csak bajt hoztam rátok. És ez megbocsáthatatlan. Túlságosan féltettem az életemet...

Hirtelen eltorzult az arca, valósággal görcsbe rándult, és ráéreztem, hogy amit mosolynak hittem az előbb, valójában csupa fájdalom és kétségbeesés.

– Nem jönnek az oroszok – suttogta. – Valami rettentő baj történhetett. Nektek nem tűnt fel? Két napja már a bombázásokat is abbahagyták... Vajon miért nem jönnek? Miért késlekednek? Hol vannak? Mi történt velük?

Csend volt.

Azokra az emberekre gondoltam, akik a házban is, a sorállásban is arról beszéltek, hogy az oroszoknak már nincs erejük elfoglalni a várost, de még csak megtámadni és bombázni sem, meg hogy különben is közelednek már a német felmentők a csodafegyvereikkel, aztán pedig keresztapa jutott eszembe, és az, hogy akármilyen szomorú dolog is, úgy látszik, mégiscsak neki volt igaza mindenben – mert hiszen ki

tudja, mikor kezdődik ez az ostrom, s meddig tart majd? –, ámbár a légitámadások megszűnésére ő sem talált magyarázatot. „Érthetetlen, teljesen érthetetlen” – hajtogatta épp tegnap, amikor felhozta apunak az ajándékot, és idegességében fel-alá járkált, cigarettáról cigarettára gyújtva...

– Hát... elkéstek – mondta apu, és arcán újra előtűnt a különös, mosolyoszerű kifejezés. – Kérlek, csomagolj be a hátizsákba – pillantott anyura. – Jobban tudod, mit kell belepakolni. És ne aggódj, eddig mindig szerencsém volt... Talán Pintér úr is tud segíteni...

Anyu meg se moccant. Az arca, mely az imént még merő döbbenet volt, egyszerre kemény lett, akár a kő.

– Nem engedlek el!

– Muszáj. – Apu most zavartan, szinte kisfiúsán mosolygott. – Ezt már eldöntöttem magamban.

– Ha elmegy, én holnap följelentem magamat – mondta nyugodtan anyu. – Bevallom, hogy bújtattalak.

Apu szelíden ingatta a fejét.

– Miket beszélsz? Hát ő? – intett felém. – Vele mi lesz? Talán őt is feljelented?

– Őt Elek majd magához veszi. Ezt meg én döntöttem el így! Egy perccel sem fogok tovább élni, mint te.

Újra csend lett.

A gyertya tövig égett az asztalon, és egy lobbanással kialudt.

Apu felsóhajtott, az ablakhoz lépett. Anyu mozdulatlanul figyelte. A kezébe kapaszkodtam, mert egyszerre szűk lett a torkom. Észrevettem, hogy apu sír. Semmi kétség, fejét az ablakfának hajtja, és remeg a válla a néma zokogástól. Nem szabad elengedni... jaj, nem szabad! nem szabad!, zakatolt bennem a gondolat.

– Menj át egy kicsit – súgta a fülembe anyu.

Engedelmesen megfordultam, indultam vissza a másik szobába. Már az ajtót is kinyitottam, amikor hirtelen – akárha maga az ég szakadt volna rám.

Földhöz szegezett a rémület. Soha életemben nem hallottam még ilyen borzalmas dörgést. Rezegtek az ablakok, imbolygott a csillár, néhány pillanatra a villany is kialudt. A karácsonyfáról puffanva hulltak a padlóra a díszek. Kiáltani akartam, hogy bombáznak, hogy fussunk, siessünk le a pincébe, amíg nem késő, de csak valami nyöszörgés jött ki belőlem.

A mennydörgés megisméltődött, és iszonyúbb volt az előbbinél is. Már az egész ház beleremegett.

Apu hátrafordult az ablaktól, és hebegve mondta:

– Ezek... hiszen ezek ágyúk.

Anyu mindkét karját a melléhez szorította, lassan leereszkedett a székre. Csak fáradtság látszott rajta, semmi más.

A mennydörgés pedig harmadszor is felhangzott, s már egyetlen, szakadatlan robajjává olvadt. Hallottam, hogy odakinn ajtók csapódnak, hogy lárma, kiabálás, rohanó lábak dobogása veri fel a folyosókat, és az udvaron valaki dühödten kongatja a porolóra akasztott sındarabot: *Riadó! Riadó! Mindenki az óvóhelyre!* És vijjogni kezdtek a szirénák.

– Ágyúk! Ágyúk! – kiáltott fel apu elragadtatottan. – Halljátok? Hát itt vannak! Lőnek... ágyúznak... Lőjetez csak! Lőjetez, lőjetez!... – és teli torokból, harsogva

nevetett.

Most már nem fog elmenni, gondoltam boldogan, és behunytam a szemem szörnyű félelmemben. Hogyan lesz ezután? Túléljük-e az ostromot? Mi lesz velünk? Újból az izzó tűzgömböt láttam. Millió darabra robbant szét a szemhéjam alatt.

S ekkor kibomlott előttem egy vérvörös rózsza.

A szerző portréját Moldvay József készítette

MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ
Felelős kiadó Kardos György

Sylvester János Nyomda 82/2893 Szombathely, 1984
Felelős vezető Hanuszek Béla igazgató
Felelős szerkesztő Juhász István
Műszaki vezető Sebestyén Lajos
Tipográfus Fraunhoffer Péter

Fedélgrafikus Pécsi Gábor – Kiadványszám 5766
Megjelent 5,1 (A/5) ív terjedelemben – MA 4516

ISBN 963 14 0176 6
ISSN 0134-1359
